

İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi Istanbul University Journal of Translation Studies

Araştırma Makalesi | Research Article

🔓 Açık Erişim | Open Access

Kitap Çevirisinin Ardı: Güvencesizlik

Discerning the Unseen: Precarity of Literary Translation

Naim Göktaş¹ & Ensar Macit²

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi Elektronik Ticaret ve Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye

² İstanbul Gelişim Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, İstanbul, Türkiye

Öz

Kitap çevirmenleri tarih boyunca kültürel aktarım ve entelektüel etkileşim açısından kilit rol oynamıştır. Bu yüzden toplumların gelişiminde belirleyici bir misyon üstlenen çevirmenlerin ekonomik ve sosyal hakları üzerinde durulması gerekir. Ancak toplumsal gelişimde üstlendikleri önemli role rağmen, çevirmenler çoğu zaman yazınsal ve kültürel üretimin görünmeyen emekçileri olmuşlar ve temel haklarından dahi mahrum kalmışlardır. Bu çalışmada da Türkiye’de çoğunluğu serbest çalışan kitap çevirmenlerinin çalışma hayatlarında karşılaştıkları sorunlar mercek altına alınmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi uygulanmış ve çevirinin ardındaki güvencesizlik görünüşleri, kitap çevirmenleriyle gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış mülakatlar aracılığıyla açığa çıkartılmıştır. Ayrıca çalışmada, çevirmenlerin meslek hayatlarında karşılaştıkları sorunların çevirmenlik mesleğine bakışı ve çeviri eserlerin kalitesini nasıl etkilediği sorularına katılımcıların aktarımlarıyla yanıt aranmıştır. Araştırma bölümünden önce ise geçmişte kitap çevirmenliğinin yeri, günümüzde bir meslek olarak çevirmenlik ve yeni liberal politikalar ve güvencesizlik bölümleri altında literatür taraması yapılarak araştırma öncesi çalışmanın teorik temelleri oluşturulmuştur. Bu çalışma, çevirmenlerin çalışma koşullarını baz almış ve bu koşulların çeviriye etkilerini ortaya koymuştur. Çalışmanın amacı bu etkileri tespit etmek ve çevirmenlerin çalışma ve yaşam koşullarının iyileşmesine yönelik çözüm önerilerinde bulunmaktır. Bu yönüyle çalışma, sosyal politika ve çeviribilim alanlarına katkı sağlama iddiası taşımaktadır.

Abstract

Literary translators historically have played a pivotal role in cultural transmission and intellectual interaction. Therefore, it plays an essential role in addressing the economic and social rights of translators, who hold a decisive mission in the development of societies. However, in the translators’ role in societal progress, they have frequently been the invisible labourers of literary and cultural production, deprived even of their basic rights. This study focuses on the challenges faced by literary translators in Türkiye. The precarious aspects of translation work were uncovered qualitatively through semi-structured interviews conducted with literary translators. Moreover, the study seeks to answer how the problems that translators encounter in their professional lives influence both their perception of the profession and the quality of translated works, based on participants’ accounts. To lay the theoretical foundations of the study, a literature review was conducted highlighting the historical place of literary translation, translation as a profession today, and neoliberal policies and precarity. This study, focusing beyond the translated text itself, examines the working conditions of translators and reveals how these conditions affect the translation concept. The aim of the study is then to identify these effects and propose solutions for improving the working and living conditions of translators.

Anahtar Kelimeler Çalışma koşulları • güvencesizlik • kitap çevirmenleri • serbest çalışma.

Keywords Freelance work • literary translators • precarity • working conditions.

“ Atıf | Citation: Göktaş, N. & Macit, E. (2025). Discerning the unseen: precarity of literary translation. *Istanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi–Istanbul University Journal of Translation Studies*, (22), 106-126. <https://doi.org/10.26650/iujts.2025.1593490>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Göktaş, N. & Macit, E.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Naim Göktaş ngoktas@gelisim.edu.tr

Yazar Notu

Çalışmanın başlığının belirlenmesinde, çevirmen Emre Ceren'in "Kitabın Ardına Bakmak" yazısından esinlenilmiştir.

Author Note

...

Extended Summary

Literary translators or book translators historically have played a crucial role in cultural transmission and intellectual exchange. In the Ottoman Empire, translators facilitated communication with Western countries. During the Tanzimat period, aimed at modernizing the state, translation was seen as part of this modernization effort. In the Republican era, literary translators took on a vital intermediary role in the path toward modernization. Today, translation is evolving as a profession. However, despite the significant mission literary translators hold in the development of societies, their economic and social rights remain underdeveloped. This issue is not unique to the translators in Türkiye. For instance, studies by Slawomir (2013) in Poland, Javorček (2017) in Croatia, Leila et al. (2021) in Iran, and Moorkens (2020) in Ireland have focused on translators' working and living conditions and identified negative findings in these areas. With the rise of neoliberal policies, part-time, temporary and atypical employment have become more common, replacing traditional full-time and permanent employment. As non-standard employment has spread, the phenomenon of precarity has become a dominant reality in labour markets. Freelancers, particularly project-based workers categorized under non-standard employment by the International Labour Organization, have been among the labour groups most exposed to precarity. Consequently, the growing precarity driven by neoliberal policies has been an increasing negative impact on literary translators, who generally work as freelancers.

This study focuses on the instances of precarity among literary translators in Türkiye, examining the challenges they face in their working lives. A qualitative approach was utilized, involving semi-structured interviews with literary translators. The findings were analyzed under four main themes: factors leading participants to the profession, challenges encountered in their professional lives, their current views on the profession, and proposed solutions. When exploring the factors that drew participants to the profession, "idealistic motivations" stood out. It was found that participants faced various challenges in their professional lives, including insufficient translation fees, the prevalence of working without royalties, delayed payments, non-compliance with contract terms, lack of access to social security, the invisibility of intellectual labour, lack of professional respect from publishers, and the absence of professional organizations. Due to these issues, participants either viewed translation as a secondary job or did not consider it as a primary career goal. Moreover, participants expressed that there is a strong connection between translation being a secondary job and a decline in the quality of the translations produced. The interviews revealed that the challenges faced by the participants negatively affected their perception of the profession. It was also observed that participants were generally open to the idea of being a professional community within some legal structures to improve working conditions for freelance literary translators. They emphasized that publishers need to recognize that their work is part of cultural production and should not approach it solely from a profit-driven perspective. Additionally, participants highlighted the government's responsibilities, such as ensuring minimum working standards for translators through legal regulations, improving general economic conditions, and implementing policies to promote a culture of reading.

In their accounts, participants identified various aspects of the problems facing translators and proposed solutions to address them. In our view, the need for structural reforms in publishing is evident. A starting point for these reforms could be the revaluation of copyright and wage standards in favour of literary translators, along with broader regulations encompassing intellectual labour. Furthermore, it is essential for freelance literary translators, along with other professions where freelance work is common, to benefit from healthcare and other social security rights, as this is a fundamental requirement of a welfare state. The state must take steps to fulfill this obligation. Increasing the level of organization among translators and strengthening their bargaining power against publishers will help address their problems. In addition to collective efforts, raising individual awareness about translators' rights could contribute to improving their conditions. If translators are unable to achieve humane living standards, the precariousness that drives them away from the profession will also negatively impact the quality of translated works. Given that book readership in our country is already quite low, this situation poses a threat to cultural development. However, the fact that participants expressed their love for the profession and their desire to pursue translation as their primary job under conditions of financial security is promising for the future of the profession.

Giriş

Kitap çevirmenleri tarih boyunca kültürel aktarım ve entelektüel etkileşim açısından kilit rol oynamıştır. Bu yüzden toplumların gelişiminde belirleyici bir misyon üstlenen çevirmenlerin ekonomik ve toplumsal hakları üzerinde durulması gerekir. Çevirmenlerin haklarını ve görevlerini düzenlemek açısından tarihi belge niteliği taşıyan Uluslararası Çevirmenler Federasyonunun (International Federation of Translators-FIT) Çevirmenlik Bildirgesinde, çevirmenin sosyal ve ekonomik konumu başlığı altında bu haklar şu şekilde ifade edilmiştir:

- *Çevirmene, kendisine verilen toplumsal görevi verimli ve onurlu bir şekilde yerine getirmesini sağlayacak yaşam koşulları sağlanmalıdır.*
- *Çevirmen eserinin başarısında pay sahibi olacak ve özellikle çevirdiği eserden elde edilen ticari gelire orantılı bir ücrete hak kazanmalıdır.*
- *Çevirinin, sipariş üzerine yapılan bir iş olarak da ortaya çıkabileceği ve bu şekilde, çevrilen eserden elde edilen ticari kârdan bağımsız olarak ücret hakkı kazanabileceği kabul edilmelidir.*
- *Çevirmenlik mesleği, diğer meslekler gibi her ülkede, toplu sözleşmeler, standart sözleşmeler vb. ile o ülkedeki diğer mesleklere sağlanan korumaya eşit bir korumadan yararlanmalıdır.*
- *Her ülkedeki çevirmenler, entelektüel çalışanlara tanınan avantajlardan ve özellikle yaşlılık aylıkları, sağlık sigortası, işsizlik yardımları ve aile yardımları gibi tüm sosyal sigorta programlarından yararlanmalıdır.¹*

Bildirge, çevirmenlerin insanca yaşama yetecek gelire sahip olmasına, ücretli çalışan olabilmesine, sosyal güvenlik haklarından faydalanmasına ve toplu pazarlığın kapsamı içerisinde bulunmasına vurgu yapmıştır. Ancak toplumsal gelişimde üstlendikleri önemli role rağmen, çevirmenler çoğu zaman yazınsal ve kültürel üretimin görünmeyen emekçileri olmuşlar ve bu haklardan mahrum kalmışlardır. Bu çalışmada da Türkiye’de çoğunluğu serbest çalışan kitap çevirmenlerinin çalışma hayatlarında karşılaştıkları sorunlar mercek altına alınmıştır. Çalışmada bu sorunlar üzerinden çevirmenlerin çalışma koşulları ile çeviri metni arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır. Çeviri metninin niteliğini tartışmak anlamlı bir uğraştır. Ancak yalnızca metnin içeriğiyle ilgilenmek, çeviri eserlerin kalitesi tartışmalarında yeterli değildir. Çünkü özgün eseri farklı dillerde yeniden yaratan çevirmenlerin çalışma koşulları olumlu ya da olumsuz anlamda doğrudan çeviri metninin niteliğini belirlemektedir. Bu çalışmanın amacı da yeni liberal politikaların çalışma ilişkilerinde yaygınlaştırdığı güvencesizlik olgusu üzerinden çevirmenlerin meslek yaşamlarında deneyimledikleri sorunları ve bu sorunların meslek üzerindeki “tehdidini” tespit etmektir.

Geçmişte Kitap Çevirmenliğinin Yeri

Mütercim ve tercümanlık; tarihsel süreçte önemli etkiler yaratmış, devlet ve toplum nezdinde saygı duyulmuş ve sosyal statüsü yüksek meslekler arasında yer almıştır. Osmanlı’da çevirmenler; Drogamanlar Divan-ı Hümayun’da, Osmanlı eyaletlerinin yürütme merkezlerinde, eğitim kurumlarında ve dış elçiliklerde görev almışlardır (Berk, 1999, s. 30). Osmanlı’da Batı ülkeleri ile iletişimi; Divan-ı Hümayun’a bağlı, Osmanlıların Fener Beyleri Batılıların ise Feneryot dediği tercümanlar sağlamıştır (Bilim, 1990, s. 30). Fener Beyleri her ne kadar devletin diplomatik ilişkilerinde sözlü çevirmen olarak görev yapmış olsa da yazılı eserler de çevirmiştir. Bu çeviri eserlerden biri Yukovakii Bey’in Katherine Tarihi adlı çevirisidir (Eruz, 2010, s. 65). Divan-ı Hümayun tercümanları, Osmanlı’da dış politikanın şekillenmesinde ve diplomatik ilişkilerin yürütülmesinde önemli bir misyon üstlenmiştir. Aynı zamanda bu tercümanlar, batı dillerinden çevirdikleri eserlerle Osmanlı’da kültür hayatına azımsanmayacak düzeyde katkı sağlamıştır (Aydın, 2007, s. 41). Örneğin

¹Uluslararası Çevirmenler Federasyonu Çevirmenlik Bildirgesi (1963). Bildirge için bk.: <https://ceviridernegi.org/cevirmenlik-bildirgesi/>

Murad Bey, Osmanlı'nın yükselme dönemine tekabül eden 1559'da Venedik Büyükelçisinin görevlendirilmesiyle Cicero'nun *Cato Maior Senectude* (Yaşlılığa Övgü) adlı eserini çevirmiş ve bu eser Sultan Süleyman'a hediye olarak gönderilmiştir. Divan-ı Hümayun'a bağlı tercümanlar genellikle Arapça, Farsça, Fransızca bilen ve çoğunlukla Ermeni, Rum ve Musevi dinlerine mensup kişilerdir (Eruz, 2010, s. 70). Osmanlı'nın farklı dönemleri göz önünde bulundurulduğunda bu tercümanlar elçilik yapmışlar, devlet kurumlarında yazışmaları yürütmüşler, dilbilgisi kitapları yazmışlar ve bu eserleri yayımlamışlar ve bunlara benzer çeşitli görevlerinin yanında yazılı eserler de çevirmişlerdir.

Kitap çevirmenleri için önemli dönüm noktalarından biri Tanzimat dönemidir. Bilinçli gerçekleştirilen bu hareket Osmanlı devletini ve devletin içinde yaşayan topluluğu "modernleştirmeyi" amaçlamıştır. Çeviri bu modernleşmenin bir parçası olarak düşünülmüş ve bu faaliyet sonucunda hem Osmanlı'nın Avrupa seviyesine yükselebileceğine hem de Türk kimliğinin kazanılacağına inanılmıştır (Berk, 2006, s. 2). La Fontaine, Lamartine, Gilert ve Racine vb. yazarların şiirlerinden oluşan, çevirmenliğini İbrahim Şinasi'nin yaptığı Tercüme-i Manzume şiir seçkisi; Yusuf Kamil Paşa'nın çevirisiyle edebiyatımızdaki ilk çeviri roman *Telemak*; Munif Efendi'nin felsefi diyalog çevirisi *Muhaverat-ı Hikemiye* vb. eserler bu dönemde çevirisi yapılan başlıca eserlerdir (Berk, 2006, s. 2). Söz konusu eserler yeni eğilimleri barındırmaları bakımından Batılılaşma hareketini destekler niteliktedir. Edebiyatların, Even Zohar'ın literatüre kazandırdığı ifadeyle çoğuldizgelerini şekillendiren şey mevcut çoğuldizgede olmayan türlerin yabancı olana konuk alınmasıdır. Buradan hareketle edebiyatımızda yaygın veya hiç örneği olmayan türlerin etkisiyle hem Batılılaşma gerçekleştirilmiş hem de edebiyatımızda yeni türlerin oluşması sağlanmıştır. Bu dönemde yaşamış çevirmenler statü, ekonomik ve kültürel açıdan değerlendirildiğinde ise örneğin Fransızcadan ilk şiir örneklerini Türkçeye kazandıran Şinasi; devlet desteğiyle eğitimini almış, yabancı dil ve kültür edinci yüksek aydın sınıfını temsil etmekle birlikte özel gazete Tercüman-ı Ahval'ın da kurucusu olmuştur (Berk, 1999, s. 16). Eski adıyla Darülfünun'a, 1933 yılında değişen ismiyle İstanbul Üniversitesi'ne telif ve tercüme eserler temin etmek için kurulan Encümen-i Daniş, Osmanlı'da çeviri ve telifle ilişkin konularla ilgilenen ilk devlet kuruluşu olarak karşımıza çıkmaktadır. Encümen-i Dâniş'in görevleri, gelişen ilim ve fikir akımlarını takip ederek Darülfünun'da okutulmak üzere önemli eserlerin telif edilmesi ve Arapça, Farsça, Batı dillerinden tercüme edilmesi, fen ve sanayiye dair kitapların herkesin anlayabileceği bir dille yazılması, halkın okur yazarlığını artırmak için sade bir üslupla eserlerin telif ve tercüme edilmesi, Türkçede fen alanına dair eserlerin çoğaltılması ve Türk dilinin ilerlemesine hizmet edilmesi olarak belirlenmiştir (Arslan, 2009: 428). Encümen-i Dâniş'te çevirisi yapılan eserler arasında Souvanie'in *Tarih-i Umumî* (General History), Jean-Baptiste Say'ın *İlm-i Tedbîr-i Menzil* (Catéchisme d'Economie Politique), Voltaire'in *XII. Charles'in Tarihi* (Histoire de Charles XII), Louis-Philippe Comte de Ségur'un *Vücûd-ı Beşerin Sûret-i Terkibi* adlı çalışmalar yer alır (Akyıldız, 2018, s. 41).

Tanzimat döneminde başlayan Batılılaşma hareketi, Cumhuriyet'in kuruluşu sonrası yeni rejimin temel amaçlarından biri olmuş ve çeviri bu amacın gerçekleştirilmesinde önemli bir araç olarak görülmüştür. Dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel (Birinci Türk Neşriyat Kongresi, 1939, s. 12) bu yaklaşımı şu ifadelerle açıklamaktadır: "*Garp kültür ve tefekkür camiasının seçkin bir uzvu olmak dileğinde ve azminde bulunan Cumhuriyetçi Türkiye, medeni dünyanın eski ve yeni fikir mahsullerini kendi diline çevirmek ve âlemin duyuş ve düşünüşü ile benzerliğini kuvvetlendirmek mecburiyetindedir, bu mecburiyet, bizi geniş bir tercüme seferberliğine davet ediyor.*" Bu süreçte günümüze kadar altıncısı düzenlenecek olan Neşriyat Kongresi düzenlenmiş ve bu kongrede çeviriye özel bir anlam yüklenmiştir. Kongre sonucunda toplam yedi komite oluşturulmuş ve bunlardan biri "Tercüme İşleri Encümeni" olmuştur. Devlet desteğini arkasına alan bu komite modern ve eski klasiklerden oluşan eserler bütüncesini kongreye sunmuştur. Ayrıca, 1940 yılında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Tercüme Bürosu'nun kurulmasında Neşriyat Kongresi'nin anlamlı bir etkisi olmuştur (Gürçağlar, 2008: 68). Tercüme Bürosu (1940-1966); Fransızca, Almanca, Yunanca, Latince ve diğer dillerdeki eserlerin çevirilerinin ön plana çıktığı ve Nurullah Ataç, Sabahattin Eyuboğlu, Halide Edip Adivar

vb. öncü yazar-çevirmenlerin katkı sağladığı Tanzimat dönemine benzeyen bir oluşumdur (Berk, 2006, s. 7). Bu büro; Türkçeye kazandırdığı eserlerle kültürel dönüşüme, Türk edebiyatına yeni eserler kazandırılmasına ve Türk aydınlarına önemli katkılar sağlamıştır. Büro, aktif olarak faaliyet gösterdiği 1940-1966 yılları arasında yaklaşık 1120 eserin çevirisini gerçekleştirmiştir. Bu büroya bağlı çevirmenler çağdaşlaşma yolunda önemli bir aracı rolü üstlenmiş ve yazınımıza yön veren değerli çevirmen ve edebiyatçılar olmuşlardır (Soysal, 2023).

Dünden Bugüne Çeviride Telif Sorunu

Çeviride telif hakkına ve çevirmenlerin aldığı ücretlere ilişkin tarihsel kanuni düzenleme süreçleri incelendiğinde Encümen-i Daniş Nizamnamesi (1850), Telif Nizamnamesi (1857), Hakkı Telif Kanunu (1910) ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (1952) öne çıkmaktadır. Encümen-i Daniş Nizamnamesi (1850)'nin "Mükafatların Şekli" başlığının ikinci, üçüncü ve dördüncü bentlerinde belirtildiği üzere telif ve tercüme eden kişilerin hizmet derecesine göre para yardımı yapılacağı, kişilerin adlarının esere yazılacağı veya madalya verileceği belirtilmiştir (Çakmak, 2007, s. 204). 1857 tarihli Telif Nizamnamesi ise "Encümen-i Daniş Nizamnamesi'nin devamı olarak, daha çok batılı desteğine yönelik olduğu söylenen, basılan nüshalar tükeninceye kadar eseri basana tekel hakkı tanıyan ve bir açıdan telif hakkı ile ilgili ilk yasal düzenleme özelliği" taşımaktadır (Turan, 2016, s. 222). Telif Nizamnamesi'ne yapılan ek düzenlemede çeviri eserler için telif hakkının 20 yıl geçerliliği olduğu, aynı eserin başkaları tarafından çevrilmesinde hiçbir engel olmadığı ve telif ihlali durumunda ceza yaptırımlarının uygulanacağına yer verilmiştir (Çakmak, 2007, s. 207).

Osmanlı Dönemi'nde telif haklarıyla ilgili ilk yasa olan Hakk-ı Telif Kanunu ise Telif Nizamnamesi'nden sonra çıkarılan ikinci temel düzenlemedir. Bu kanun, Cumhuriyet Dönemi'nde 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) yürürlüğe girene kadar uygulanmış ve her iki dönemde de geçerliliğini korumuştur (Turan, 2016, s. 223). Bu kanunun 14. maddesi çeviri telif hakkına ilişkindir: "*Bir eser işbu kanun ahkâmına tevfikân bir veya birkaç kimse tarafından elsinei saireye² tercüme olunabilir. Her mütercim kendi tercümesine ait hakk-ı telif gibidir. Ancak hakkı tercüme müddeti mütercimin vefatından itibaren hakk-ı telif müddetinin nısfı olan beş senedir*" (Çakmak, 2007, s. 225). Bu kanun neticesinde çevirmene çevirdiği eser için telif hakkı verilmesine rağmen aynı eserin başka bir çevirmen tarafından çevrilmesinin önüne geçilmemiş olması ilginçtir. Neşriyat Kongresi'nden on üç yıl sonra ise Alman Profesör Hirsch'in katkılarıyla hazırlanan ve günümüzde hala geçerliliğini koruyan 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) yürürlüğe girmiştir ve o günden beri farklı yıllarda yapılan düzenlemelerle geçerliliğini korumaktadır.

Çeviri telif eserlere yönelik çalışmaları barındırmaları sebebiyle ülkemizde şimdiye kadar altı adet düzenlenen Neşriyat Kongreleri bu çalışma için önemli bir yer tutmaktadır. Birinci Türk Neşriyat Kongresi'nde, kongrenin dördüncü günü olan 5 Mayıs 1939'da "Edebi Mülkiyet Encümeni" o gün yürürlükte olan h.1326/m.1910 tarihli telif hakkı kanununun eksik yönlerini tespit ederek ve dokuz yabancı ülkeye ait kanunu karşılaştırarak telif haklarına ilişkin rapor oluşturmuştur. Sunulan raporda, çeviride telif hakkına yer verilmediğini fark eden Şerif Kılıçır söz hakkı alarak görüşlerini bildirmiştir: "*Raporda telif tercemedan tamamiyle ayrılıyor ve tercemeye hiçbir hak verilmiyor. Halkuki tercemenin aleyhinde böyle bir tertip yapmak kanaatimce doğru değildir. Bu sebeple telif kelimesinin yanına terceme kelimesinin de ilavesini teklif ediyorum*" (Birinci Türk Neşriyat Kongresi, 1939, s. 73). Kılıçır'ın sözleri üzerine İzzet Melih Devrim ve Sabahattin Ali de mütercimlere yapacakları çeviriler için otuz sene müddetle telif hakkı verilmesi gerektiği yönünde teklifte bulunur. Buna ek olarak Sabahattin Ali yabancı telif hakkı kanunlarında çevirmene telif hakkı verildiğini ve "*bizim eski kanunda ve onu tadil eder mahiyetteki diğer kanunlarda bunlar için bir kayıt ve hüküm konulmadığını*" dile getirir (Birinci Türk Neşriyat Kongresi, 1939, s.74). Buna benzer şekilde Neşriyat Kongresi "Mükafat, Yardım ve Propaganda Encümeni" raporunda mükafat meselesi başlığı altında özgün telif eserler için bin beş yüz, çeviri

²Osmanlı devrinde Türkçe, Farsça ve Arapçaya verilen ortak ad.

eserler için ise sekiz yüz bin lira ödenmesi gerektiğini yazmış, bu rapor kongrede kabul edilmiştir (Birinci Türk Neşriyat Kongresi, 1939, s. 98).

II. Türk Yayın Kongresi ise ilkinden uzunca bir zaman sonra 1975 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Kongrede komisyonlar ve tartışılan konu başlıkları, I. Neşriyat Kongresi ile uyum içinde ve onun devamı niteliğinde belirlenmiştir. 12 Haziran 1991'de İstanbul'da düzenlenen III. Yayın Kongresi ve Telif Hakları Kurultayı'nda ise telif hakları ve ilgili yasalar ön planda tutulmuş; yazarların, yayıncıların, kitapçıların, ve süreli yayınların sorunları ele alınmıştır. Dördüncü Ulusal Yayın Kongresi 1998'de Ankara'da yapılmış ve 11 komisyon kurulmuştur. Bu kongrede, yayıncılık yasa tasarısı, telif hakları, okuma alışkanlığının yaygınlaştırılması ve derleme sorunları gibi konular tartışılmıştır. (Ulusal Yayın Kongresi, t.y.). 2009'da düzenlenen 5. Ulusal Yayın Kongresi Çeviri Politikaları Komisyonu raporu, çeviri sözleşmeleri ve anlaşmazlıklar, çevirmenin (eser sahibi olarak) güvencesi, ücret kesintileri, eser sahipliği, bantrol takibi, meslek birliklerinin gelirleri, çevirmen yargılamaları, çeviri intihali ve kaçak yayınlar gibi başlıklara yer vermiştir (5. Ulusal Yayın Kongresi, 2011). Son olarak 2018'de düzenlenen 6. Ulusal Yayın Kongresi sonuç bildirisinde on birinci komisyon olan Çeviri Politikaları Komisyonu bu çalışma kapsamında ele alınan bazı noktalara dikkat çeken bir rapor hazırlamıştır. Buna göre, çevirmenlerin telif hakkından kaynaklı mağduriyetlerinin giderilmesi amacıyla "örnek sözleşmelere" gereksinim duyulduğuna, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki özel kopyalama bedeli (copyright levy) kesintisi ve bir fonda toplanan paraların "meslek birliği aracılığıyla hak sahiplerine ödenmesi gerektiğine, çeviri eserlerin intihal takibi için meslek kuruluşlarının oluşturulmasına ve bunun takibinde ise meslek birlikleri tarafından sağlanmasına" dikkat çekilmiştir (6. Ulusal Yayın Kongresi Sonuç Bildirgesi, 2018, s. 18).

2006 yılında Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun "Meslek Birliklerinin Kurulması" başlıklı 42. maddesine ve "Telif Hakları Alanında Meslek Birlikleri Yönetmeliğine" dayanarak Çevirmenler Meslek Birliği (ÇEVBİR) kurulmuştur. Bu birlik, çevirmen ve yayınevi arasında çeviri eserlerin fikri mülkiyet haklarının devriyle ilgili şartların düzenlenmesi için "Tip Sözleşmeyi" hayata geçirmiştir. Sözleşme; garanti taahhüdü, devredilen mali hakların hukuki kapsamı, telif ücreti ödemesi ve baskı sayısı, avans ödemesi, ücretsiz nüsha, eserin yayınevine teslimi, ilave maddeler, süre ve fesih, tebligat adresleri ve diğer hükümler gibi ana başlıkları kapsamaktadır. Çevirmen eserin kendisine ait olduğunu ve haklarını devretmeyeceğini garanti ederken, yayınevi çevirmenin manevi haklarını ihlal etmeyeceğini kabul eder. Ayrıca sözleşme, uyuşmazlıkların çözümünde belirli mahkemelerin yetkili olduğunu ve mücbir sebeplerin ortaya çıkması durumunda eserin basılmaması hakkına yayıncının sahip olduğunu saklı tutar.

Tip Sözleşmelerin "Telif Ücreti Ödemesi, Baskı Sayısı" adlı dördüncü bölümü telif ücreti ödemeleri ve baskı sayılarıyla ilgili düzenlemeleri kapsamaktadır. Telif ödemesi, bir eserin kullanım hakları için yapılan finansal bir ödemedir. Bu ödeme, eserin yazarına veya çevirmenine, eserin fiziksel veya dijital formatta yayımlanması, çoğaltılması ve dağıtılması karşılığında yapılır. Tip Sözleşme bağlamında telif ödemesi, çevirmenin eserin her baskısı veya e-kitap satışından elde edilen gelirler üzerinden belirli bir yüzde oranında ödeme almasını açıklar. Telif ödemesi; eserin satış fiyatı, baskı adedi veya dijital satış kopyalarının brüt satış tutarı gibi faktörlere dayanarak hesaplanır. Ayrıca, eserin üçüncü şahıslarla yapılan lisans ve devir sözleşmelerinden elde edilen gelirlerin belirli bir oranı da çevirmene ödenir. Bu ödemeler, yasal kesintiler düşüldükten sonra ve tüm telif tutarları tahsil edildikten sonra belirli bir süre içerisinde gerçekleştirilir. Tip Sözleşmeye göre eserin ilk baskı adedi yayınevi tarafından belirlenmekte ve satış fiyatı yayınevi tarafından tek başına tespit edilmektedir. Çevirmen her fiziksel baskı için baskının ilk satışa sunulduğu tarihteki etiket fiyatı ile baskı adedinin çarpımı üzerinden hesaplanan bir yüzde oranında telif ücreti alacaktır. Tip Sözleşmeye göre bu oran, 2000 baskı üzerinden en az %7 olmalıdır. Eserin e-kitap formatında satışa sunulması hâlinde, dijital nüshaların bir takvim yılı içindeki satış kopya sayısının etiket fiyatı ile çarpımı sonucu elde edilen brüt satış tutarının en az %12'si, dönem sonunu izleyen 30 gün içinde çevirmene ödenmelidir. Ayrıca,

yayınevi, devraldığı mali haklarla ilgili olarak üçüncü şahıslarla yapılacak lisans ve devir sözleşmelerinden elde edilen telif gelirlerinin belirli oranlarını çevirmenlere ödemelidir.

Yukarıda bahsedilen telif ödemesinde anlaşma sağlanmadığı durumlarda ise yayınevi ve çevirmen arasında telifsiz ödeme de söz konusu olabilmektedir. Buna göre telifsiz ödeme miktarının ne kadar olacağı sözleşmeye eklenmektedir. Bu ücret genelde bir defaya mahsus olmak koşuluyla belirlenen tarihlerde çevirmene ödenir. Telifsiz ödemede anlaşılması durumunda çevirmen, çeviri esere ilişkin tüm fikri mülkiyet haklarından feragat etmiş olur. Çevirinin sonraki fiziki veya e-kitap basılmasından herhangi bir ücret talep edemez. Telifsiz ödemede ödenecek miktar çevirmen ve yayınevi arasında rastgele belirlenebileceği gibi ÇEVBİR'in "asgari tarifesi" dikkate alınarak da kararlaştırılabilir. Bu tarifeye göre 2024 yılı için asgari tutarlar sayfa başı 305 TL, kelime başı 1,3 TL, 1000 karakter 170 TL'dir.³

Günümüzde Bir Meslek Olarak Çevirmenlik

Çevirinin meslek olarak görülmesine ilişkin tartışmalar hep süregelmiştir. Ülkemizde de mütercim ve tercümanların meslek sınırlarının açıkça belirlendiğini söylemek güçtür. Çeviri hizmeti sağlayan tüm kuruluşlar çevirmenin dil belgesine sahip olup olmadığına, mütercim ve tercümanlık bölümü bitirip bitirmediğine bakmaksızın çevirmen istihdam edebilmektedir. Bu gibi durumlar ise meslek açısından bazı belirsizlikleri beraberinde getirmektedir. Türkiye Konferans Tercümanları Derneği (TKTD), Türkiye Çevirmenler Derneği (TÜÇED), Çeviri Derneği, Çevirmenler Meslek Birliği (ÇEV-BİR), Oyun Yazarları ve Çevirmenleri Derneği (OYÇED), Çeviri İşletmeleri Derneği (ÇİD), Mütercim ve Tercümanlar Derneği gibi oluşumlar bu belirsizlikleri gidermeyi amaçlamıştır. Seymen ve Aslan'a göre (2019, s. 389); *"Türkiye'de çeviri dernekleri bu anlamda çevirmenlik mesleğinin anlaşılması, yasal kabulü ve akademik gelişimi için kilit roledir."*

Çevirmenlik mesleğiyle ilgili çalışmalar yürütmüş ve yürütmekte olan bir diğer kurum Mesleki Yeterlilik Kurumudur (MYK). MYK Yönetim Kurulunca onaylanan Çevirmen (Seviye 6) Ulusal Meslek Standardı (2020); çevirmen mesleğinin tanımı, mesleğin sınıflandırma sistemindeki yeri, çalışma ortamı ve koşulları, çevirmenin görevi, işlemleri, başarımlar ölçütleri, meslek birliği ve uygulama becerileri, çevirmenin kullandığı araç ve ekipmanlar, çevirmenin tutum ve davranışları gibi başlıklar altında çevirmen mesleğinin görünürlüğüne katkı sağlamıştır. Bu standarda göre çevirmen; *"sözlü çeviri, işaret dili çevirisi veya görsel-işitsel çeviri de dahil olmak üzere yazılı çeviri faaliyetlerini yürüten ve bireysel mesleki gelişimini sağlayan nitelikli kişidir."* Ayrıca standartta mesleğin çerçevesi belirlenirken çevirmenin tanımı açısından yazılı çeviri çerçevesinde özel alan çevirisi, yazın çevirisi, görsel-işitsel çeviri, yerelleştirme vb. alanlara yer verilmesine rağmen bu makalenin odağına alınan kitap çevirmeni için meslek tanımlamasına yer verilmediği göze çarpmıştır. Buna rağmen çevirmenin görevlerine değinen kısımlarda bazı görev tanımlamaları için *"serbest çalışanlar için geçerlidir"* dipnotlarına yer verilmesi dikkat çekicidir. UÇÖ'nün meslek standartları sınıflandırmasına göre (ISCO-08) ise çevirmenler; *"legal, sosyal ve kültürel meslekler"* alt ana dal gruplandırmasının parçası olan *"yazarlar, gazeteciler ve dil bilimcileri"* gruplandırması içerisinde yer almaktadır (ILO, 2012, s. 158-165).

Alanyazında çevirmenin "durumuna" odaklanan çalışmalar önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmaların bazıları tercüman ve çevirmen ayırımına gitmiş, bazıları kamudaki çevirmenlere odaklanmış, bazıları ise serbest çevirmenlerin durumunu farklı açılardan ayrı yöntemlerle ele almıştır. Çevirmenlerin sorunlarına yönelik araştırmalarda ise düşük ücretler, sosyal statü eksikliği, mesleki birliklerin yetersizliği ve yayınevlerinin rolü gibi konular öne çıkmıştır. Çeviriye yardımcı araçların yaygınlaştığı bir dönemde teknolojik yeniliklerin çevirmen haklarına, çevirmenler arası ilişkilere, çevirmen-işveren ilişkilerine, akademik çeviri

³ÇEVBİR'in kuruluşu, oluşturduğu tip sözleşme, telif ücreti ödemeleri hakkında daha detaylı bilgi için bk.: <https://cevbir.org.tr/onemli/tip-sozlesme>; <https://cevbir.org.tr/tarihce>, <https://cevbir.org.tr/mevzuat/tuzuk>

eğitimine, çevirmenin yaşam tarzına ve çevirmenin mesleki gelirine ne tür etkilerde bulunduğuyla ilgili veriler sunmuştur” (Ersoy ve Balkul 2012). Ersoy ve Odacıoğlu (2014); kitap çevirmenliği, teknik çeviri, yerelleştirme vb. alt alanlara odaklanmayarak serbest çevirmenliğini bir çatı olarak ele almıştır. Yazarlar çalışmada, Türkiye’deki serbest çevirmenlerin piyasada karşılaştıkları sorunlara odaklanmış ve Proz.com’un forum sayfasındaki yorumları inceleyerek tespit ettikleri sorunlara dair çözüm önerileri getirmeye çalışmıştır. Araştırmacılara göre ülkemizde genellikle meslek yüksekokullarına bağlı uygulamalı çevirmenlik bölümlerinin varlığı, çevirmenlerin noterlerle yaşadığı sorunlar, çeviri metninin çevirmenler için hukuki bağlayıcılık niteliğinde olması ve son olarak çevirmenlerin “ağır koşullar” altında çalışmalarını serbest çevirmenler için sorun başlıkları olmuştur. Hem sözlü hem de yazılı çevirmenlerin konumuna odaklanan başka bir çalışmada; çevrimiçi anket yöntemiyle çevirmenlerin dünya görüşlerine, düşünce yapılarına ve “weltanshaung⁴”a odaklanılmıştır (Katan, 2009). Özbudak Kuşçu (2019) ise çalışmasında ekonomik krizin sektörel etkilerini ele almış; kâğıt ücretlerindeki artışın ve telif ödemelerinin dolar kuru üzerinden yapılmasının yayınevlerine yük oluşturduğunu ve buna bağlı olarak yayınevlerinde oluşan baskının çevirmenleri, çeviri sektörünü ve çevirmenlik mesleğini olumsuz etkilediğini ileri sürmüştür (Özbudak Kuşçu, 2019). Bu meseleyle ilişkili olarak Parlak (2012, s. 73) “yayıncılık ve çeviri işletmeleri sektörlerinin kendilerine özgü temel sorunlarına çözüm bulunmadan çeviri kalitesi ve çevirmenin meslek ahlakı ile ilgili bir standartlaşma ve akreditasyona gidilemeyeceğine” dikkat çekmiştir. Türkiye’deki kamu kurumlarında çalışan çevirmenlerin sorunlarına odaklanan bir diğer çalışmada; görev tanımlarındaki belirsizlikler, iş yoğunluğu, planlama ve koordinasyon eksikliği, eşdeğer unvanlar arasında var olan özlük haklarındaki eşitsizlikler, ücret adaletsizliği vb. sorunları incelenmiştir (Barut, 2018). Farklı bir çalışmada; çevirmen, editör ve yayıncılar gibi aktörlerin görüşlerinden yola çıkılarak çeviri sosyolojisi çerçevesinde çevirmenlerin güvencesiz çalışma koşulları tartışılmıştır (Kanıdınç Kılınçarslan ve Bogenç Demirel, 2023). Türkiye’deki çevirmenlerin karşılaştığı güçlüklerle odaklanan daha güncel tarihli bir makalede ise çevirmenlik mesleğine karşı Türk toplumunun algısı, çeviri eğitimi, örgütlülük, yasa, mevzuat ve meslek tanımı gibi başlıklar altında betimleyici bir çalışma yürütülmüştür (Sarioğlu, 2024).

Türkiye dışındaki farklı ülkelerde çevirmenlerin çalışma koşullarını değerlendiren araştırmalar bulunmaktadır. Polonya’daki kitap çevirmenliğinin görünümünü kapsamlı şekilde ele alan bir çalışmada (Slawomir, 2013), çeviri yapının yasal ve sosyal yönü, çevirmenin sosyal statüsü, yayınevlerinin rolü vb. konularına değinilmiştir. Bu çalışmada Polonya’daki kitap çevirmenlerinin çeviriyi, gerçek mesleklerinin yanında ek iş olarak yaptıkları belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada çevirmenlerin birlik içerisinde hareket etmeleri gerektiği ve bu doğrultuda Kültür Bakanlığının bilinçlendirilmesine ihtiyaç olduğu öne sürülmüştür. Javorček ise (2017, s. 48) çalışmasında Hırvatistan’daki çevirmenlerin sorunlarına dikkat çekmiştir. Yazar; yazın çevirmenlerinin çok yüksek statüye sahip olduğunu ve Hırvat kurumlarınca değer gördüklerini ancak bu olgulara rağmen kazançlarının “içler acısı hâlde olduğunu” ifade etmiştir. Öte yandan yazar, yüksek statü ve düşük kazanç arasındaki bu tutarsızlığın çevirmenlerin mesleki tatminini azalttığını ve onları farklı ekonomik faaliyetlere yönlendirdiğini vurgulamıştır. İran mercek altına alınarak yürütülen diğer bir çalışmada ise başka bir işte çalışmayan ve yükseköğretime daha az zaman ayıran Tahran’da yaşayan erkek yazın çevirmenlerinin; Tahran’da yaşamayan, başka bir işte çalışan ve yükseköğretime daha fazla zaman ayıran kadın meslektaşlarından daha fazla kazandığına ilişkin veriler sunulmuştur (Mirsafian, Pirnajmuddin and Nejadansari, 2021). Yazar; bu bulgunun toplumsal cinsiyet eşitsizliğine işaret ettiğini, çeviri mesleğinde cinsiyet temelli bir gelir adaletsizliğinin varlığını gösterdiğini ve bu konuda politikaların geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Moorkens (2020, s. 65) ise kendi araştırmasında İrlanda’da çeviri mesleğini tehdit eden faktörlere odaklanmıştır. Bu faktörleri katılımcılara soran araştırmada çevirmenler; çeviri kalitesinin düşmesi, düşük ücret ve makine destekli çeviri yanıtlarını mesleğin varlığına tehdit unsurları olarak algıladıklarını

⁴Almancada dünya görüşü, dünyaya bakış açısı gibi anlamlara gelir.

söylemiştir. Avrupa’da yaşayan 28 ülkedeki kitap çevirmenlerine yönelik 2020 yılında gerçekleştirilen anket çalışması verilerine dayanan Avrupa Kitap Çevirmenleri Birlikleri Konseyinin (CEATL) raporuna göre mesleğin durumunun ülkeden ülkeye değiştiği, en deneyimli çevirmenlerin bile kitap çevirerek geçimlerini sağlayamadığı, sayfa başı ücretle ve telif hakkı ödemesiyle üret alındığı, meslek birliklerinin kurulduğu, geçmiş anket çalışmalarına kıyasla kitap çevirmenleri için gelir düzeyinin düzelmediği vb. sonuçlara ulaşılmıştır (CEATL, 2022). 2022 yılında ABD’deki edebi çevirmenlerin çalışma koşullarını araştıran 279 katılımcılı bir anket çalışmasına göre çevirmenlerin ekonomik durumu 2017’ye kıyasla kötüleşmiş ve gelirlerinin büyük bir kısmı düşük seviyelerde kalmıştır. Ortalama kelime başı ücret 0.13 dolar olup, çoğu çevirmen geçimini sağlamada zorluk çekmektedir. Sadece %11.5’i tüm gelirini çeviriden elde edebilmektedir ve çevirmenlerin çoğu ek işler yapmaktadır. Yayıncılarla yapılan sözleşmelerde telif hakları ve çevirmenlerin isimlerinin kapakta yer alması gibi konularda hâlâ sorunlar yaşanmaktadır (Authors Guild, 2022).

Yeni Liberal Politikalar ve Güvencesizlik

1970’li yıllardan itibaren bütün dünyada uygulanmaya başlanan yeni liberal politikalarla birlikte tam zamanlı, sürekli, tipik istihdam biçimleri yerine kısmi zamanlı, geçici ve atipik işler yaygınlaşmıştır (Standing, 2011, ss. 27-32). Standart dışı çalışma diye tanımlanan bu istihdam biçimlerini Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) dört başlık halinde gruplandırmıştır. Bunlar; geçici istihdam, kısmi zamanlı ve çağrı üzerine çalışma, çok taraflı istihdam ilişkisi ve bağımlı kendi hesabına çalışmadır. UÇÖ’nün geçici istihdam gruplandırması içerisinde proje ve görev bazlı çalışmayı da içeren belirli süreli çalışma, mevsimlik çalışma, gündelik işler bulunmaktadır (ILO, 2016, s. 8).

Cranford, Vosko ve Zukewich (2003, s. 6), standart dışı çalışma kavramı yerine güvencesiz çalışma kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Yazarlara göre güvencesizlik kavramı, standart çalışma ile standart dışı çalışma arasındaki ayrımı daha detaylandırmakta ve standart dışı çalışmanın karakteristik özelliklerini daha iyi açıklamaktadır. Yetersiz ücretler, esneklik, iş güvencesi ve sosyal korumadan yoksun olma, bireysel ve toplu pazarlık olanağının düşüklüğü, daha fazla sağlık riskleri güvencesiz çalışmayı tarifleyen temel özelliklerdendir (Rodgers, 1989, s. 3; De Witte, 1999, s. 156; MacDonald, 2009; Oğuz, 2011, ss. 7-9).

Güvencesizlik her ne kadar yeni liberal politikalarla özdeşleşse de yeni bir olgu değildir. Örneğin, 18.yy’ın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan sanayi devriminin ardından işçiler; herhangi bir sosyal ya da hukuki güvence olmadan uzun saatler boyunca, düşük ücretlerle ve kötü koşullarda çalışmaya mecbur bırakılmıştır (Hobsbawn, 1987; Owen, 2006; Mason, 2014). Engels (1997, ss. 129-130), bu dönemdeki çalışma ilişkilerini “toplumsal cinayet” olarak betimlemiştir. İşçilerin başta sendika çatısı altında olmak üzere örgütlenme çalışmaları yürütmesi ve sömürü koşullarına karşı mücadeleleri, 19.yy’ın sonu itibarıyla sosyal politika önlemlerini devletlerin uygulamaya başlaması, 1919 yılında evrensel düzeyde çalışma standartlarını belirleme ihtiyacından doğan UÇÖ’nün kurulması, 1929 buhranı sonrası kapitalist ülkelerde Keynesyen ekonomi politikalarının devreye sokulması, Sovyetler Birliği’nin kapitalist ülkelerde bir “tehdit” olarak algılanmasının da etkisiyle sosyal devlet anlayışının gelişmesi gibi faktörlerle 19.yy’daki olumsuz çalışma şartlarında işçiler lehine gelişmeler yaşanmıştır. Bu olguların sonucunda “kapitalizmin altın çağı” diye tanımlanan ve 2. Dünya Savaşının bitiminden 1970’li yıllardaki ekonomik krize kadar süren dönemde kurallı, güvenceli ve sendikali çalışma ilişkileri yaygınlaşmıştır (Talas, 1983, ss. 1-7; Savran, 2008, s. 122; Büyükdere, 2019, ss. 64-66; Müftüoğlu, 2008).

Yeni liberal politikaların hakim olduğu günümüzde ise güvencesizlik olgusu, emek piyasalarının yeniden baskın gerçeği hâline gelmiştir (Drache, LeMesurier ve Noiseux, 2015, s. 3-4). Bir anlamda 19. yy çalışma koşullarına geri dönüşü çağırıştıran yeni liberal dönüşüm sürecinde, farklı emek kesimleri kendi özgüllüğünde güvencesiz çalışma ilişkilerini deneyimlemiştir (Özügurlu, 2010, ss. 46-47). UÇÖ’nün standart dışı çalışma gruplandırmasında yer alan geçici istihdam kategorisi içerisindeki proje bazlı serbest çalışanlar ise

bu deneyimi daha yoğun yaşayan emek kesimlerinden biri olmuştur. Bu çalışanlar, genellikle kısa dönemli işlerde iş ve gelir güvencesine sahip olmadan ve belirsiz piyasa ortamında kaygı içerisinde çalışmaktadır (Karaöz ve Tandaçgüneş Kahraman, 2020, s. 97). Serbest çalışmanın yaygın olduğu çeviri sektöründe de çevirmenlerin güvencesizlik görünümünü ele almak bu yüzden anlamlıdır.

Araştırma

Kitap çevirmenlerinin çalışma şartlarında güvencesizlik olgusunu görünür kılmak için çalışmada nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Neuman'a göre (2022, s. 361) nitel araştırmalarda ulaşılmak istenen "doğrunun tek çeşidini" bulmaktan ziyade olguların "aslına uygunluğudur." Aslına uygunlukla kastedilen, toplumsal hayatı, onu yaşayanların deneyimleri üzerinden adil ve dengeli açıklamaya çalışmaktır. Bu yüzden nitel araştırmalarda, olguları yaşayanların deneyimleri odak noktasıdır ve bu deneyimlerden yola çıkarak toplumsal olgular anlaşılmaya çalışılır. Bu çalışmada da bu doğrultuda yarı yapılandırılmış soru formu kullanılmış ve bu formlar aracılığıyla güvencesizlik deneyimleri yaşayan 5 ayrı kitap çevirmeniyle mülakatlar gerçekleştirilmiştir.⁵ Çevirmenler; meslekteki deneyim, çeviri yaptıkları diller, çevirmenlik dışındaki meslekleri gibi kriterlere göre seçilmiştir. Farklı niteliklere sahip çevirmenlerin aktarımları çalışmayı çeşitli yönlerden zenginleştirmiştir. Katılımcı sayısı belirlenirken, katılımcıların aktarımlarının doyum noktasına gelmesi ölçütü dikkate alınmıştır. Nitel araştırmalarda doygunluk, katılımcıların aynı yorumları tekrarladığı nokta olarak kabul edilir (Yağar, 2023, s. 141). Bu çalışmada da çevirmenlerin aktarımlarının tekrarlamaya başlaması ölçütü katılımcı sayısında göz önünde bulundurulmuştur. Anonimleştirilmiş katılımcı bilgileri aşağıdaki **Tablo 1**'de bulunmaktadır.

Tablo 1

Katılımcı Bilgileri

Katılımcı	Yaş	Eğitim	Serbest Çevirmenlik Dışında Meslek	Serbest Çeviriye Başlangıç Yılı	Kitap Çevirisi Sayısı ⁶ ve Çeviri Yapılan Diller
Katılımcı 1	35	Latin Dili ve Edebiyatı Lisans; Doktora öğrencisi	Gazeteci	2018	5 (Latince, Eski Yunanca ve İngilizce)
Katılımcı 2	24	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Lisans; Yüksek lisans öğrencisi	Yok	2023	2 (İngilizce)
Katılımcı 3	36	Psikoloji Lisans; Yüksek Lisans Mezunu	Psikolog	2012	24 (Almanca ve İngilizce)
Katılımcı 4	38	Sosyoloji Lisans; Yüksek Lisans Mezunu	İngilizce Özel Ders eğitmeni	2015	15 (İngilizce) ⁷
Katılımcı 5	25	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Lisans	Yok	2022	11 (İngilizce)

⁵Mülakatlar için İstanbul Gelişim Üniversitesi Etik Kuruluna başvurulmuş ve çalışmanın etik kurallara uygun olduğu ilgili kurul tarafından 30.10.2024 tarihli, 2024-16 toplantı nolu ve 2024-15-77 karar nolu kararında etik yönden uygun bulunmuştur.

⁶Katılımcıların verdikleri bilgiler üzerinden tabloda kitap çevirisi sayısı yazılmıştır. Bu sayıların içerisinde çevirmenlerin yayınevlerine teslim ettiği ancak henüz yayımlanmamış eserler de bulunmaktadır.

⁷Katılımcı 4'ün serbest çevirmen olarak kitap çevirisi sayısı 1'dir. Ancak yayınevi çalışanı olduğu dönemde katılımcı çeşitli çeviri eserleri yapmıştır. Bu nedenle kitap çevirisi sayısı bilgisi tüm eserleri için verilmiştir.

Katılımcılar 24 ile 38 yaş aralığındadır ve 2 kitap çevirisi olandan 24 kitap çevirisi olana kadar ayrı sayılarda çeviri eserlerine sahiptir. 2 katılımcı yüksek lisans mezunu, 1 katılımcı yüksek lisans öğrencisi ve 1 katılımcı ise doktora öğrencisidir. Bu bilgi, entelektüel yanı güçlü olması gereken çeviri işiyle uyumluluk arz etmektedir. 3 katılımcının asıl işi çevirmenlik değildir. 2 katılımcı ise şu an serbest çevirmenlik dışında başka bir iş yapmamaktadır. Nitel araştırmalarda, nicel araştırmalara göre evrensel genellemeler yapmak daha zordur. Bu yöntemin kısıtlarından biri olan bu durum, aynı zamanda belirli bir çalışma grubuna özgü detaylı değerlendirme yapmayı mümkün kılmaktadır (Baltacı, 2019, s. 383). Bu çalışmada da görüşme yapılan katılımcıların serbest çeviriye başlangıç yılı 2012 yılından 2023 yılına kadar değişmektedir. Bu nedenle genç ve daha deneyimsiz çevirmenlerle, görece daha deneyimli olan ancak yine de genç kabul edilebilecek yaşta olan çevirmenlerin aktarımları; son yıllarda çeviri sektöründe var olan çalışma koşullarını özellikle bu yaş aralığındaki çevirmenler için açıklamaya katkı sağlayacaktır.

Katılımcılarda ortaya çıkan bulgular dört ana başlık halinde incelenmiştir. Bunlar; mesleğe yönelten etkenler, meslek hayatlarında karşılaştıkları sorunlar, mesleğe bugünkü bakış ve çözüm önerileridir.

Bulgular

Mesleğe Yönelten Etkenler

Katılımcıları çevirmenlik mesleğine yönelten etkenler incelendiğinde “idealist duyguların” öne çıktığı görülmektedir. Katılımcı 2 ve 5, Mütercim Tercümanlık bölümü mezunlarıdır. Bu katılımcıları çevirmenliğe iten temel etken aldıkları lisans eğitimidir. Örneğin katılımcı 5, kendisini kitap çevirmenliğine iten şeyin lisans eğitiminde aldığı yazınsal çeviri dersi olduğunu belirtmiştir. Ayrıca katılımcı 2'nin “*Bu dünyaya ismimin yazılı olduğu bir eser bırakayım, bir çeviri eserim olsun niyeti temel motivasyonumdu*” ifadesi ilk çeviri eserinin arkasındaki motivasyon kaynağını göstermektedir. Diğer katılımcılar da katılımcı 2 gibi maddi kaygılardan ziyade kendi ismiyle eser üretmek için çevirmenliğe yöneldiğini ifade etmiştir. Ayrıca görüşmelerde öne çıkan ortak noktalardan bir diğeri küçük yaşlardan itibaren kitaplara duyulan ilgidir. Katılımcı 3'ün bu konudaki anlatımı şu şekildedir:

“Mesleğe yönelmemde birkaç faktör var bir araya gelen. Birincisi, hemen hemen her kitap çevirmeni gibi çok iyi bir okurdum çocukluğumdan beri. Hayalim yazar olmaktı. Ama sonra hayat insanı farklı yerlere götürdü bildiğimiz gibi. Yüksek lisansımı tamamladıktan sonra kariyer krizi geçirdim. Buharla psikologluğu bıraktım. Ama ne iş yapacağım? Para kazanmam lazım. Orada hayallerimi hatırladım. Ancak yayıncılık dünyasına dair hiçbir fikrim yoktu. Üniversitede harçlığımı çıkarmak için film çevirileri yapıyordum. Dolayısıyla çeviriye uzak değildim. Yayınevlerine mail attım. İki yayınevi döndü. Buradan başlamış oldum. Çok sevdim kitap çevirmenliğini.”

Katılımcı 3'ün aktarımında çevirmenlik mesleğine iten faktörlerde maddi ihtiyacının da rol oynadığı görülmektedir. Ancak burada baskın olan faktörün çevirmenin “çocukluk hayalini” gerçekleştirmek olduğu aktarımdan anlaşılmaktadır. Katılımcı 1 de ilk çevirisinde maddi kaygısının olmadığını belirtmiştir. Diğer katılımcıların da ifadeleriyle birlikte değerlendirildiğinde, çalışmada görüşme yapılan çevirmenlerin mesleğe başlangıçta “dünyaya kendi ismiyle eser bırakma” düşüncesine daha fazla sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Meslek Hayatlarında Karşılaştıkları Sorunlar

Çevirmenler meslek hayatlarında farklı nitelikte sorunlar yaşamaktadır. Bu başlık altında katılımcıların aktarımlarından yola çıkarak bu sorunlar; ekonomik koşullar, sosyal güvenlik hakkı, entelektüel emeğin görünmezliği ve mesleki saygı, örgütlülük düzeyi ve çevirinin ikincil iş olması ve çeviri eserlerin kalitesi başlıkları altında toplanmıştır.

Ekonomik Koşullar.

Katılımcıların meslek hayatlarında maruz kaldıkları sorunların başında düzensiz gelir ve yayıncılarla yaşadıkları ücret problemleri gelmektedir. Sözleşme şartlarına uyulmaması, geç ödeme yapılması, yetersiz çeviri ücretleri bu problemlerden birkaçıdır. Örneğin katılımcı 1 başka bir çevirmenle birlikte yaptıkları çeviri eserinde, yayıncının sözleşmede anlaşılan ücreti ödemediğini ve uzun dava süreçlerini öne sürerek eksik para verdiğini belirtmiştir.

Katılımcı 4, 2016 yılında yaptığı çeviriden asgari ücretin biraz üzerinde bir ödeme aldığını ve aynı yayınevinin yeni bir çeviri teklifinde asgari ücretten daha düşük teklif ile geldiğini ifade etmiştir. Aylarca süren emek sonucunda ortaya çıkan kitap çevirisine ödenen düşük ücretler nedeniyle katılımcı 4; serbest çevirmenlerin sınıfsal açıdan aslında küçük burjuva niteliğine sahip olduğunu ama proletaryadan bile daha kötü koşullarda yaşadığını vurgulamıştır. Katılımcı 5 ekonomik koşullar nedeniyle yayınevlerinin yayın süreçlerini uzun tutabildiğini ve bu nedenle çevirmenlerin mağdur olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı, kendisinin çeviriyi tamamlamış olmasına rağmen henüz eserlerinin yayımlanmamasını bu duruma örnek olarak göstermiştir. Katılımcı 2 ise kendi çevirisinde kitap ücretine dair bir sorun yaşamadığını ama bu işi yapan arkadaşlarıyla konuştuğunda aralarında 1-2 sene önce yaptıkları kitap çevirisinin ücretini dahi alamayanlar olduğunu aktarmıştır. Ayrıca katılımcı 2, serbest çevirmenlerin ücret konusunda genel olarak karşılaştığı temel sorunu, kitabın yayımlanması sonrası ücretlerin alınması olarak göstermiştir. Katılımcı 2'nin bu konudaki düşünceleri şu şekildedir:

“Bu kişi kitabı alıyor. Ocakta başlıyor. Çeviriyor, çeviriyor bir yandan düzeltmelerini yapıyor. Mart ayında, nisan ayında teslim ediyor. Bu üç ay boyunca önceki işlerinden gelen paralarla geçinmek zorunda. Bu üç ay sonra teslim ediyor. Artık yayınevinin güvencesi. Avans verir mi vermez mi. Onların belirleyeceği bir iş. İşte bu çevirmene avans verilmediğini düşünelim. Üç aylık emeğinin parası yok şu anda ve bu kitap basılana kadar parası yok. Bu kitap ne zaman basılır, bilinmiyor.”

Çevirmenlere yapılan ödemelerin telifli veya telifsiz yapılması da göze çarpan bir diğer unsurdur. Katılımcı 5, tüm çevirilerinde telifsiz çalıştığını ve geç ödeme sorunuyla karşılaştığını belirtmiştir. Katılımcı 5, *“O zamanın şartlarında asgari ücretin üzerindeydi ve telif ödemesi yoktu. Zaten bana da arkadaşım şöyle bahsetmişti. Tecrübesiz çevirmenlere telif ödemesi pek verilmiyor işte tek ödeme üzerinden veriliyor.”* anlatımıyla özellikle tecrübesi daha az olan çevirmenlerin çoğunlukla telifsiz çalıştırıldığını söylemiştir. Bu görüşe katılımcı 3 de katılmakta ve deneyimsiz çevirmenlerin kendisini kabul ettirene kadar sömürülmeyi göze almaları gerektiği yönünde sektörde yaygın kabul olduğuna değinmiştir. Yine katılımcı 3, çeviri hayatının ilk yıllarında telif ödemesi, tip sözleşme gibi hakları olduğunu bilmediğini ve bu nedenle pek çok hakkını kaybederek *“çok kazık yediğini”* belirtmiştir. Katılımcı 3, ÇEVİRİ ile tanışmasını *“kırılma anı”* olarak gördüğünü ve ÇEVİRİ'nin çeviri piyasasına yerleştirmeye çalıştığı kuralları kendi işlerinde uygulattığını ifade etmiştir.

Katılımcı 1, telif ödemeli anlaşmalarda çevirmen için belirlenen yüzdenin dil farklılıklarına göre değişiklik gösterdiğini ifade etmiştir. Latince ve Eski Yunanca dillerinde çeviri yapanların sayısı İngilizce dilinde yapanlara göre daha az olduğu için pazarlık gücünün bu dillerde daha fazla olduğunu ve telif yüzdesinin yükseldiğini aktarmıştır. Katılımcı 1, İngilizce çeviri yaptığı bir eserinde yüzde 2.5 gibi oldukça düşük telif yüzdesiyle çalıştığını ve Latince dilinden çevirdiği eserinde ÇEVİRİ'nin asgari tarifesinin üzerinde telif yüzdesine anlaştığını vurgulamıştır. Katılımcı 5'in aktarımı da katılımcı 1'in deneyimleriyle örtüşmektedir:

“Freelance çalıştığım için sürekli iş ilanlarını göz gezdiriyorum. Çeviri sektöründe her zaman İngilizce, daha çok bulunan dillerdeki çevirmenlerin ücretleri, standartları daha düşük oluyor. İşverenler İngilizce olunca sen gelmezsen başkası gelir diye düşünüyorlar.”

Telifsiz çalışma, geç ve/veya yetersiz ödeme, sözleşme şartlarına uyulmaması gibi sorunlar, katılımcı 4'e göre çoğunlukla "küçük yayınevlerinde" yaşanmaktadır. Katılımcı 4, telif ücretini bazen "büyük yayınevlerinin" bile vermediğini ifade etmiştir. Katılımcı 1 ise çevirmenlerin büyük-küçük ayrımı olmadan bu sorunlardan mustarip olduğunu ve büyük yayınevlerinin "iyi para veriyor algısına katılmadığını" belirtmiştir.

Sosyal Güvenlik Hakkı.

Bireylerin buldukları toplumda huzur ve refah içerisinde yaşamaları için vazgeçilmez bir hak olan sosyal güvenlik hakkına erişim konusunda serbest çevirmenler sorun yaşamaktadır. Görüşmelerde, katılımcı 1 ve 3 bu soruna dikkat çekmiştir. ÇEVBİR üyesi çevirmenler ile gerçekleştirilen ankete ilişkin katılımcı 3 şu bilgileri vermiştir:

"Türkiye'deki kitap çevirmenlerinin en büyük problemlerinden biri sosyal güvencelerinin olmaması. Bizim biliyorsunuz sigortamız yatmıyor. Emeklilik hakkımız dolmuyor. 2020 yılında biz kendi içimizde küçük bir anket yaptırmıştık üyelerimize. 170 üyemiz katılmıştı. Çok büyük bir örneklem değil ama bu üyelerin yüzde 15'inin genel sağlık sigortasını ödeyemediğini öğrenmiştik. Düşünebiliyor musunuz? Birçok çevirmen bu sebeple alakasız işlerde çalışıyor. Niye, çünkü sizin sigortanız olması gerektiği için."

Katılımcı 3; oyuncular, müzisyenler gibi farklı meslek gruplarının da mustarip olduğu bu soruna dair ilgili bakanlıklarla meslek birliği olarak görüşmeler yaptıklarını; aynı sorunu yaşayan diğer kesimlerle birlikte devlete sosyal güvenlik hakkı için baskı uyguladıklarını; bakanlığın kendilerine, "sorunun çözümü için çalıştıklarını ancak farklı meslek gruplarını kapsayacak yeni sigorta türünde sorunun içerisinde bulunmadıklarını" söylediğini ifade etmiştir.

Entelektüel Emegın Görünmezliği ve Mesleki Saygı.

Kitap çevirisi sürecinin ardında büyük bir emek yatar. Çevirmenler, eserlerin özgünlüğünü ve yazarın sesini koruyarak hedef dilin okuyucusuna ulaşmasını sağlamak gibi karmaşık ve zorlu bir görevi yerine getirir. Bu nedenle, çevirmenlik mesleği, yüksek derecede dil bilinci, kültürel farkındalık ve yaratıcılık gerektirir. Tüm bu niteliklere ve mesleki zorluklara rağmen, çevirmenlerin emeginin karşılığı her zaman maddi ve manevi olarak yeterince takdir edilmemektedir. Katılımcı 4 ve 5, bu entelektüel emegın karşılıksızlığını ve "görünmezliğini" vurgulamıştır. Katılımcı 4, entelektüel emegın "fiyat dışılığını" şu ifadelerle aktarmıştır:

"Muazzam bir emek var. O kitap için bütün yaz çalıştım. Kitap çevirisi yorucu oluyor. Kavrama, alana, literatüre hakim olmak gerekiyor. Dolayısıyla işin içerisinde sadece çeviri emegi yok. Yani entelektüel bir emek de var. Ama o fiyat dışı. Sadece metnin çevrilmesine para veriliyor."

Görüşmelerde öne çıkan başka bir nokta ise katılımcıların mesleğine saygı açısından ele aldıkları, yayınevi editörlerinin çeviri eserlerine izinsiz ve habersiz müdahaleleridir. Katılımcı 2, kendi penceresinden yayınevlerinin göstermesi gereken "mesleki saygıyı" şu cümlelerle açıklamıştır:

"Son okumaya gittikten sonra eğer düzeltilecek bir yer varsa tekrardan bana gönderilecek. Çünkü en son okurun eline gidecek baskının üzerinde benim adım yazacak. Yayınevi eğer metnin herhangi bir yerinde değişiklik yapıyorsa çevirmenine haber vermeli. Bunu yapmaları benim eserime, benim emeğime kıymet verdiklerini gösterir."

Katılımcı 3 ve 5, kendi çevirilerinde yayınevi editörlerinin habersiz ya da reddetme hakkı tanımadan sadece bildirimde bulunarak değişiklik yaptıklarını belirtmiştir. Katılımcı 5, bu durumu "çevirmenin inisiya-

tifine değer vermemek” olarak yorumlamıştır. Katılımcı 1 ise yayınevlerindeki politikaların sorumlusunun editörler değil yayınevi işverenleri olduğunu söylemiştir:

“Yayınevlerindeki politikaların çoğunun sorumlusu editörler değil yayınevi sahipleridir. Çünkü kitap kötü çevrilirse yük editörlerin sırtına kalıyor. Bütün her şeyi onlar tekrardan düzeltmek zorunda kalıyor. Ama yayınevi sahiplerinin bir senede 100 kitap çıkartacağız politikası, çevirmenleri de editörleri de yarışın içerisine itiyor. Böylece iki ezilen meslek grubu birbirlerine giriyor. Yayınevleri sahipleri hiç ortada yok.”

Örgütlülük Düzeyi.

Çevirmenlerin kolektif örgütlenmeleri yeterince güçlü olmadığı için serbest çevirmenlerin de yayınevleri karşısında pazarlık güçleri zayıflamaktadır. Katılımcı 5, *“Benim çeviri sektöründe gördüğüm üzere yayınevleri zaten çok büyük kuruluşlar. Kurumsal standartlarını freelance çalışanlara dayatıyorlar.”* ifadeleriyle bu olguyu açıklamıştır. Meslek birliği olan ÇEVBİR ise katılımcı 3’ün tarifiyle toplu hareket etme çağrısı yapmayan ve sektörde tavsiye niteliğinde asgari standartlar belirlemeye çalışan bir yapıdır. Yine katılımcı 3’e göre çevirmenlerin yüzde 10’undan fazlası birliğe üye durumdadır. Katılımcının verdiği bilgiye göre ÇEVBİR’in güncel üye sayısı 570’dir. Bu çalışma için görüşülen katılımcılar ise katılımcı 3 dışında bu birliğe üye değildir. Ancak katılımcı 1 ve 2, ÇEVBİR’in faaliyetlerini olumlu bulduğunu ve üye olmayı düşündüğünü ifade etmiştir. Katılımcı 4 ve 5 ise bu birliğin faaliyetlerini güncel olarak takip etmediğini belirtmiştir. Katılımcı 3, sözleşme şartlarına uyulmadığında ÇEVBİR’in yayınevi ile çevirmen arasındaki soruna müdahil olmasının önemli ölçüde problemleri çözdüğünü ifade etmiştir. Bu anlamda ÇEVBİR’in varlığını çevirmenlerin koşullarının iyileşmesi açısından katılımcı anlamlı bulduğunu vurgulamıştır. Ancak yine katılımcı 3’e göre, ÇEVBİR’in sektörde yerleştirmeye çalıştığı standartlar çevirmenlerin bireysel pazarlık gücüne bağlıdır. Bu durum da çevirmenlerin kolektif örgütlülük düzeyinin zayıflığını açık bir biçimde göstermiştir.

Çevirmenliğin İkincil İş Olması ve Çeviri Eserlerin Kalitesi.

Katılımcıların ya ikincil işleri çevirmenliktir ya da gelecek planlarında çevirmenlik birincil iş hedefi değildir. Katılımcı 1, 3 ve 4’ün asli işleri başkadır. Hatta katılımcı 4 kitap çevirmenliğini devam ettirmemektedir. Katılımcı 1, *“Eğer babadan kalan büyük bir evin, arsan vs. yoksa kimse çevirmenliği tek iş olarak yapamaz. Çünkü çevirmenliğin öyle büyük bir geliri yok.”* ifadeleriyle bu konuda var olan durumu anlatmıştır. Henüz yüksek lisans öğrencisi olan katılımcı 2 ise gelecek planlarında çevirmenliğin yerini şu cümlelerle anlatmıştır: *“Ben hiçbir zaman kitap çevirmenliğine tek bir meslek olarak bakmadım. Hep yan bir meslek olarak baktım. Çünkü günümüz Türkiye’sinin ekonomik şartlarında sadece bu işle hayat idame ettirilemeyeceğini biliyorum. Bunun üzerine hayat kurulabileceğini düşünmüyorum.”* Katılımcı 5 de, asıl hedefinin *“yayınevlerinde copywriter ya da editör olarak çalışmak”* olduğunu ve *“İstanbul’da bir çevirmen olarak hayat idame ettirmenin imkansızlığını”* vurgulamıştır.

Çevirmenlerin ikincil işinin çeviri olmasıyla yapılan çevirilerin niteliğinin düşmesi arasında sıkı bir ilişki olduğu, katılımcı 1, 3 ve 4 tarafından ifade edilmiştir. Katılımcı 1 bu ilişkiyi şöyle açıklamıştır:

“Sürekli bir iş yetiştirme telaşı, sürekli koşturma telaşı var. Öyle bir durum olsa daha kafa dinginliğiyle, bütün emeğini, enerjini buna vererek daha ayrıntılı ve nitelikli bir iş çıkarabilirsin. Çünkü tek işin bu olduğu için bunun üzerine düşünmek zorunda kalırsın. Şimdi hayatta kalmak için iki üç iş yapmak zorundayız. Ve bu iki üç işimizden biri oluyor, arada kalıyor. Günde bir iki saatlik emekle bir kitap ortaya çıkartmaya uğraşıyoruz. Çoğu zaman bunun son okumasını dahi yapacak vaktimiz kalmıyor.”

Katılımcı 3 de, katılımcı 1’e benzer şekilde çevirmenliğin ikincil iş olmasının zorluklarını şu şekilde tariflemiştir:

“Ne zaman çeviri yapabiliyorum. Belki akşamları yemekten sonra. Full time çevirmen olduğum zamanlar da oldu. 4-5 saat hiç kalkmadan çeviri yapıyordum. Sadece çevirinin verimi artmıyor burada. Bu sayede, çeviri de biraz şöyle bir iş ya, sizi okumaya ve bence yazmaya sevk eden bir iş. Dolayısıyla işte çeviri işleriyle ilgileniyorum. Çeviriyle ilgili yazılar yazıyorum. Bir sürü şey okuyorum vesaire. Birbirini besleyen ekosistemin içerisinde olabiliyordum. Şimdi ise haftaya bir hafta girdi mi şey diye oturuyorum bilgisayarı başına, bu kitap ne anlatıyordu acaba falan. Bu çok verimsiz bir şey tabii ki.”

Mesleğe Bugünkü Bakış

Çevirmenlerin meslek hayatlarında karşılaştıkları sorunların mesleğe bakışlarını olumsuz anlamda değiştirdiği görüşmelerde saptanmıştır. Katılımcı 1 ve 5 benzer ifadelerle, çeviri eserlerinden alınan düşük ödemelerin yaptıkları çevirilerde kendilerini demotive ettiğini ifade etmiştir. Katılımcı 4 ise kitap çevirmenliğini bırakmasındaki neden olarak çeviri yapmanın motivasyonunun kalmamasını göstermiştir. Bu katılımcılardan farklı olarak katılımcı 3, mesleğe bakışının değişmediğini ve başlangıçtaki ilk motivasyona hâlâ sahip olduğunu söylemiştir. Ancak katılımcıya göre bu durumun oluşmasındaki temel etken ÇEVİRİ içerisinde mücadele ediyor olmasıdır. Katılımcı *“dışarıda tek başına çeviri yapmaya çalışsam kesinlikle bırakmıştım”* diyerek bugünkü bakışını açıklamış ve mesleğe devam etmeyi bir nevi *“onur meselesi”* olarak gördüğünü belirtmiştir.

Çeviri işine ilişkin bugünkü olumsuz düşüncelerine rağmen katılımcıların tamamı; düzenli gelire sahip olsa ve yayınevleri teşvik edici ücret politikaları uygulasa, çevirmenliği asli iş olarak yapmak isteyeceklerini belirtmiştir. Bu olgu da çevirmenlerin mesleklerini sevdiğini ve yeterli ekonomik ve sosyal koşullar var olduğunda yalnızca çeviri işine odaklanarak hayatlarını sürdürme arzusuna sahip olduklarını net bir şekilde göstermiştir.

Çözüm Önerileri

Katılımcılar serbest çevirmenlerin çalışma koşullarının iyileşmesi için çeşitli çözüm önerileri ileri sürmüştür. Bunlardan biri katılımcı 5'in ifade ettiği çevirmenlerin örgütlenmesinin önemi üzerinedir. Katılımcılara bu bağlamda sendikalaşma hakkında fikirleri sorulduğunda, istisnasız tüm katılımcılar sendikalaşma fikrine sıcak yaklaştıklarını belirtmiştir. Katılımcıların bu fikre ilişkin olumlu düşüncelerinin temelinde; *“Devasa sömürü çarkının dönmesi”*, *“çalışma koşullarının çok kötü olması, “ülkedeki olumsuz ekonomik koşulların yayınevlerinin çevirmenin emeğini sömürmesine teşne bir ortam ortaya çıkarması”*, *“sendikanın çevirmenlere verilen değeri artırmaya katkı sağlaması”* gibi gerekçeler bulunmaktadır. Ancak katılımcı 3, genelde serbest çalıştıkları için çevirmenlerin sendikalı olmasının yasal engellerden kaynaklı büyük bir problem olduğunu ifade etmiştir. Hatta katılımcı 3, yayınevlerinde çalışan editörlerin bile işkollarının sistemde farklı görüldüğünü ve bu nedenle tek sendika çatısı altında toplanamadıklarını söylemiştir. Ek olarak; katılımcı 3 ve 5, serbest çevirmenlerin çalışma standartlarının yükselmesi için bireysel mücadelenin önemine vurgu yapmıştır. Özellikle katılımcı 3, tecrübeli çevirmenlerin asgari koşullar için yayınevleri ile pazarlık etmesinin tecrübesiz çevirmenlerin haklarına da olumlu yansıtacağını vurgulamıştır.

Örgütlenme ve mücadele önerileri haricinde katılımcı 1, yayınevlerine düşen sorumluluğu hatırlatmıştır. Katılımcı, yayınevlerinin kültür işi yaptığının farkına varması ve sadece kâr amaçlı bu işe yaklaşmaması gerektiğini belirtmiştir. Yayınevlerinin atacağı küçük adımların bile çevirmenleri nispeten rahatlatacağını söyleyen katılımcı, çevirmenlerin bütünüyle rahatlaması için ise kitap basım adetlerinin artması ve bunun için de kitap okuma kültürünün ülkede geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu yüzden katılımcı devlete düşen sorumlulukların önemine dikkat çekmiştir. Ayrıca katılımcı 1, çevirmenin meslek haklarını koruyacak ve yayınevlerini bu koşullara uymaya zorlayacak yasal düzenlemelere ihtiyaç olduğunu aktarmıştır. Katılımcı 2 de katılımcı 1'e benzer şekilde ülkedeki genel koşulların önemine vurgu yapmıştır. Ancak katılımcı

1'den farklı olarak katılımcı 2, ülkedeki ekonomik sorunları merkeze alan bir değerlendirme yapmıştır. Bu sorunların yayınevlerini zorladığını ve bu durumun çevirmenlerin çalışma koşullarını olumsuz etkilediğini katılımcı aktarmıştır. Ülkedeki ekonomik şartlarda iyileşme sağlandığında yayınevlerinin çevirmen emeğini sövmeyeceğini ifade eden katılımcı 2, yayınevlerinin de avans ödemeleri gibi yollarla çevirmeni mesleğe küstürmeyecek politikalar izlemesi gerektiğini anlatmıştır.

Katılımcı 3, katılımcı 2'den ayrışarak çevirmenlerin sorunlarında yayıncıların işveren olarak "sınıf tavrıyla" hareket etmesinin payına vurgu yapmıştır. Katılımcı 3; yayıncıların çalışma standartlarını belirleyecek protokol ve benzeri örneklere oldukça uzak olduklarını, meslek birliği olarak çevirmenlerin haklarına dair talepleri ifade ettiklerinde yayıncılar tarafından "kavga etmekle" suçlandıklarını belirtmiştir. Kendisi aynı zamanda ÇEVBİR yöneticisi olan katılımcı somut örnek olarak; kitap bandrol gelirlerinde eser sahiplerine de pay gelmesi gerektiğini ancak tüm gelirlerin yayıncılara gittiğini, bu bandrolleri alan ve satan YAYFED'de; çevirmenlerin, yazarların örgütlerinin de "masada olması" gerektiğini ama ÇEVBİR'in masada yer alma talebinin kabul edilmediğini hatta gözlemci olarak bile bu masada yer verilmediğini aktarmıştır. Kısaca katılımcı 3; meslek birliğinin, üyelerinin gelirlerini artıracak ve işverenlerle çalışanlar arasında sosyal diyalog zeminlerini geliştirecek bu tür çözüm önerilerine yayıncıların "kapalı olduğunu" ifade etmiştir. Bu olgu da bu başlık altında ifade edilen kolektif örgütlenmelerin ve yayınevlerinin kültür işi yapan kurumlar olduklarının farkına varmasının çözüm önerileri açısından önemini göstermiştir.

Tartışma ve Sonuç

Kitap çevirmenleri, geçmişten itibaren önemli toplumsal işlevlere sahip olmuştur. Osmanlı'nın son döneminden başlayarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda yer alan çağdaşlaşma hedefi doğrultusunda çeviri eserler; Türkiye'deki aydınlanma birikimine azımsanmayacak düzeyde katkı sağlamıştır. Zaman içerisinde bir meslek olarak gelişen çevirmenlik, yeni liberal politikaların hakim olduğu günümüz dünyası ve Türkiye'sinde ise tüm çalışanlar gibi güvencesizlik kısıncı içerisinde girmiştir. Özellikle çoğunluğu serbest çalışan kitap çevirmenleri güvencesizliğe yoğun şekilde maruz kalmıştır. Bu çevirmenlerle gerçekleştirilen görüşmelerde elde edilen bulguları maddeler hâlinde değerlendirmek olanaklıdır:

- Katılımcıların çevirmenlik mesleğine yönelmesinde "idealist düşüncelerin" ve entelektüel motivasyonun ya da lisans eğitim sürecinin etkili olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle katılımcıların çeviri faaliyetini bir "entelektüel girişim" olarak algıladığı ve çeviriyi keyifli bir uğraş olarak gördükleri yorumu görüşmelerden doğru yapılabilir. Katılımcıların "dünyaya kalıcı eser bırakma" motivasyonunu, Lawrence Venuti'nin (1998, s. 43) "çeviriyi bir yazarlık biçimi olarak ele alma" görüşü çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Venuti'ye göre, özellikle yazın çevirmenleri, kaynak metni yeniden şekillendirerek hedef kültürde yeni bir eser yaratır ve bu yaratım süreci çevirmeni yazar olarak konumlandırır. Her ne kadar özgün eserin barındırdığı yasal yükümlülüklerden sorumlu olmadığı için çevirmenin yazar olarak değerlendirilemeyeceği gibi görüşler bulunsada (Pym, 2011), çevirmenin konumu tartışmalarının ötesinde "yazar motivasyonu" ile çeviri işinin içerisinde ve orijinal eserin yeniden üreticisi konumunda bulunan çevirmenlerin çalışma deneyimlerini incelemek anlamlı bir çabadır.
- Katılımcı 2 ve 5'in çevirmenlik mesleğine yönelmesinde aldıkları lisans eğitiminin belirleyici bir faktör olması, eğitim sürecinin çevirmenlik kimliğinin oluşumundaki rolünü vurgulaması açısından önemlidir. Bu katılımcıların lisans eğitimlerinde kazandıkları beceriler, onları çeviri alanında mesleki bir kariyere yönlendirmiştir.
- Görüşmeler; kitap çevirmenliği mesleğini tehdit eden, çevirmenlerin ciddi ekonomik problemlerini gözler önüne sermiştir. En belirgin sorunlar arasında düzensiz gelir, düşük ücretler, geç ödeme ve sözleşme ihlalleri örneklerinde olduğu gibi yayıncılarla yaşanan anlaşmazlıklar yer almaktadır. Özellikle günümüz

Türkiye'sinde olduğu gibi yüksek enflasyon dönemlerinde bu sorunlar çevirmenin hayat şartlarını daha fazla zorlaştırmaktadır. Öte yandan ekonomik olumsuz koşulların çeviri ücretlerine de olumsuz etki ettiğini ve katılımcı 4'ün deneyim aktarımında görüldüğü üzere bu ücretlerin reel karşılığının zaman içerisinde azaldığını söylemek olanaklıdır.

- Telifsiz çalışmanın özellikle daha tecrübesiz çevirmenler arasında yaygın olduğu ve yayınevlerinin tecrübesiz çevirmen olarak gördüğü kişileri daha fazla “sömürdüğü” görüşmelerde ifade edilmiştir. Bu olgu, sektördeki “yazılı olmayan hiyerarşinin” ve deneyimsiz çevirmenlerin aşırı şekilde sömürülmesine neden olan uygulamaların varlığını net biçimde göstermiştir.
- Yukarıda ifade edilen sorunlar, çevirmenleri ekonomik anlamda oldukça olumsuz etkilemiştir. Bu sorunların aşılması için çeviri sektöründe yapısal yenilik ihtiyacının açığa çıktığı aşıkardır. Katılımcı 1'in ifadesiyle yayıncıların kültür işi yaptığının bilinciyle çevirmenlerle yaptıkları sözleşmelere sadık kalması ve çevirmenlere ödemelerini düzenli şekilde yapması çevirmenlerin hayat koşulları için kritik öneme sahiptir. Ayrıca günümüz ekonomik şartları da dikkate alındığında çevirmene basım öncesi avans ödemelerinin yapılması da çevirmenin çeviri işine devam edebilmesi için gereklidir. Yayınevlerinin bu tür ön ödemeleri çevirmene yapması, yayınevlerinin ekonomik güçleri düşünüldüğünde çoğunlukla imkan dahilindedir.
- Çevirmenlerin en büyük toplumsal sorunlarından biri sosyal güvenlik hakkına erişim konusundadır. Serbest çalışmanın yaygın olduğu diğer meslek grupları ile birlikte serbest çevirmenlik yapan kişilerin sağlık hizmetlerinden ve öteki sosyal güvenlik haklarından faydalanması sosyal devletin gereğidir. Bu nedenle devletin, kamusal sosyal güvenlik hakkını “eser üreticisi yurttaşlarına” sunması gereklidir. İlgili devlet kurumlarının; bu şekilde çalışanları temsil eden sendika, meslek örgütlenmesi ve sivil toplum örgütü gibi kurumların ve konunun uzmanı bilim insanlarının sosyal güven(siz)lik probleminin çözümünde fikirlerini dikkate alması “bu sorunun içerisinde çikmayı” kolaylaştıracaktır.
- Kitap çevirmenlerinin entelektüel emeğinin görünürlüğünü artırmak ve çevirmenlik mesleğine saygıyı güçlendirmek için sektörde anlayış değişimi gerekli hâle gelmiştir. Çevirmenlerin sadece metnin çevrilmesinden değil aynı zamanda bu sürece kattıkları kültürel ve yaratıcı değerlerden dolayı da ödüllendirildiğini hissetmeleri bu mesleği olumlu manada besleyecektir. Bu doğrultuda telif hakları ve ücret standartlarının çevirmenler lehine yeniden gözden geçirilmesi ve entelektüel emeği daha kapsamlı bir şekilde içeren düzenlemelerin yapılması başlangıç noktasını oluşturabilir. Ayrıca editörlerin çevirmenlerin onayı olmadan değişiklik yapmalarının önüne geçmek için etkili iletişimin sağlanması ve yayınevi içerisindeki süreçlerin mesleki saygıyı güçlendirecek şekilde kurumsallaştırılması yayınevlerinin sorumluluğunda olan konu başlıklarıdır. Öte yandan yayınevi çalışanlarının çalışma standartlarının da insana yakışır iş koşullarına yükseltilmesi, bu iki meslek grubunun daha adil bir çalışma ortamında birlikte çalışma kültürüne katkı verecektir.
- Çevirmenlerin pazarlık güçleri yayınevi sahipleri karşısında oldukça zayıftır. Tip sözleşme, telifli çalışma ve çevirmen ve yayınevi arasındaki diğer asgari standartların gündeme gelmesinde küçümsenmeyecek katkıları olan ÇEVBİR gibi örgütlerin varlığı henüz çevirmenlerin kolektif örgütlülük ihtiyacını giderecek düzeyde değildir. Bu tür çevirmen örgütlerinin nicelik ve nitelik olarak büyümesi, çevirmenlerin sorunlarının daha görünür kılınmasında ve bu sorunlara çözüm arayışlarının kuvvetlenmesinde önemli işlevler görebilir. Katılımcıların pozitif yaklaştığı sendikalaşma fikrinin önünde ise katılımcı 3'ün de bahsettiği gibi yasal engeller bulunmaktadır. Meslek sendikacılığının gelişiminin önünü tıkayan işkolu esaslı sendikalaşmanın benimsenmesi, kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanların işçi sendikalarına üye olamaması, toplu iş sözleşmesi yetkisi için gereken işkolu ve işyeri-işletme barajlarının aşılma zorunluluğu gibi olgular sendikal mevzuatta var olan yasal engellerden birkaçıdır (Ertan ve Göktaş, 2023). Bu nedenle

katılımcıların ihtiyaç olarak gördüğü olası “çevirmen sendikasının” daha etkili olabilmesi ile Türkiye’deki sendikal mevzuatın demokratikleştirilmesi arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır.

- Kolektif mücadelelerin yanı sıra, katılımcı 3 ve 5’in altını çizdiği üzere çevirmenlerin haklarının iyileştirilmesinde bireysel çabaların da rolü söz konusudur. Bireysel çabaların önünü açmak için ise telif ödemesi ve tip sözleşme gibi asgari haklara dair farkındalık oluşturulması ve özellikle daha deneyimsiz çevirmenlerin bu hususlarda hak bilincinin geliştirilmesi önemlidir. Öneri olarak, Mütercim ve Tercümanlık veya dil bölümlerinde lisans öğrencilerinden başlayarak bu konuda çalışmalar yapılabilir. Böylece, henüz meslek hayatına atılmadan öğrenciler sektörde karşılaşacağı sorunlara daha hazırlıklı olabilir ve çevirmen olarak haklarını daha iyi bilebilir.
- Yayıncıların örgütlenmeleriyle çevirmenlerin örgütlenmeleri arasında asgari çalışma standartlarını belirleyecek protokol ya da çerçeve sözleşmeler yapılabilir. Toplu niteliğe sahip bu tür anlaşmalar çevirmenlerin haklarında azımsanmayacak katkılar sağlayabilir. Katılımcı 3, yayınevi işverenlerinin bu konuda olumsuz tutum aldığını ifade etmiştir. Bu nedenle yasal düzenlemelerin zorlayıcı niteliği devreye girmelidir. Yasalarda sosyal diyalog zeminlerini geliştirecek ve çalışan temsilcileri ile işveren örgütlenmeleri arasında bu tür toplu anlaşmaların yapılmasını teşvik edecek düzenlemelere yer verilmesi yerinde olacaktır.
- Katılımcılar bugünün Türkiye’inde çevirmenliğin asıl iş olarak yapılamayacağını ifade etmiştir. Bu gerçekliğin yoğun uğraş gerektiren çeviri faaliyetinde doğrudan çevirinin kalitesini etkilediği görüşmelerde belirtilmiştir. Bu bulgular, çevirinin ardındaki emeğin güvence düzeyi ile çevirinin niteliği arasındaki ayrılmaz bağı net bir şekilde göstermiştir. Çevirmenlerin bu mesleği birincil iş olarak yapabilmesi çeviri eserlerinin kalitesini artırmak açısından kritik öneme sahiptir. Bu amaçla çevirmenlerin gelirlerini artıracak ve mesleki istikrarlarını sağlayacak politikalar sektörde geliştirilmelidir. Bu politikaların geliştirilmesinde yayınevi sahiplerine ve devlet kurumlarına katılımcıların ifade ettiği gibi büyük sorumluluk düşmektedir. Örneğin, bandrol gelirlerinden eser sahiplerinin de pay alabilmesinin sağlanması nispeten de olsa çevirmenin ekonomik koşullarını rahatlatacaktır. Katılımcıların önerdiği diğer çözüm önerileri de bu kapsam altında değerlendirilmeli ve ilgili muhataplar tarafından dikkate alınmalıdır. Aksi takdirde, çevirmeni meslekten uzaklaştıracak güvencesizlik olgusu, çeviri eserlerin niteliğini de doğrudan olumsuz etkileyecektir. Genel kitap okurluğunun halihazırda oldukça yetersiz olduğu ülkemizde bu durum, kültürel gelişme açısından da tehdit niteliği taşımaktadır.
- Çalışmada belirtilen ve çevirmenlerin hayatlarını zorlaştıran sorunların katılımcıların mesleğe bakışını olumsuz anlamda değiştirdiği görüşmelerde ifade edilmiştir. Bu bulguya rağmen, katılımcıların bu mesleği sevdikleri ve gelir güvencesinin olduğu koşullarda asli iş olarak çevirmenlik yapmak istedikleri de mülakatlarda ayrıca söylenmiştir. Bu durum, çevirmenlik mesleğinin geleceği açısından umut vericidir. Ancak çevirmenlerin çalışma koşullarında iyileşme sağlanamazsa, “gerçeğin umudu yeneceğini” söylemek yanlış olmayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Yazar Katkısı	Çalışma Konsepti/Tasarım- N.G., E.M.; Veri Toplama- N.G., E.M.; Veri Analizi/Yorumlama- N.G., E.M.; Yazı Taslağı- N.G., E.M.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- N.G., E.M.; Son Onay ve Sorumluluk- N.G., E.M.
Çıkar Çatışması	Yazarlar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.
Finansal Destek	Yazarlar bu çalışma için finansal destek beyan etmemişlerdir.

Peer Review Externally peer-reviewed.

Author Contributions	Conception/Design of Study- N.G., E.M.; Data Acquisition- N.G., E.M.; Data Analysis/Interpretation- N.G., E.M.; Drafting Manuscript- N.G., E.M.; Critical Revision of Manuscript- N.G., E.M.; Final Approval and Accountability- N.G., E.M.
Conflict of Interest	The author have no conflict of interest to declare.
Grant Support	The authors declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri Author Details	Naım Gökteaş (Arş. Gör. Dr.) ¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi Elektronik Ticaret ve Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye 0000-0002-5378-3147 ngoktas@gelisim.edu.tr
	Ensar Macit (Arş. Gör.) ² İstanbul Gelişim Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, İstanbul, Türkiye 0009-0006-7017-1624

Kaynakça | References

5. Ulusal Yayın Kongresi (2011). Erişim adresi <https://turkyaybir.org.tr/wp-content/uploads/2021/05/5.-ulusal-yayin-kongresi-kitabi.pdf>
6. Ulusal Yayın Kongresi (2018). 6. Ulusal Yayın Kongresi Sonuç Bildirgesi. Erişim adresi <https://basin.ktb.gov.tr/TR-208829/6-ulusal-yayin-kongresi-sonuc-bildirgesi.html>
- Authors Guild (2022). Survey of U.S. Literary Translators' Working Conditions in 2022. Erişim adresi <https://authorsguild.org/app/uploads/2023/11/Authors-Guild-2022-Literary-Translators-Survey.pdf>
- Akyıldız, A. (2018). *İlk Türk akademisi Encümen-i Dâniş'in: Kuruluşu ve faaliyetleri: (1851-1862)*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Arslan, F. (2009). Encümen-i Daniş ve Osmanlı aydınlanması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), ss. 422-441.
- Aydın, B. (2007). XV-XVI. Yüzyıl Osmanlı Bürokrasisinde Divan-ı Hümayun Katipleri. *Journal of Turkish Studies*, 31(1), ss. 41-49.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5 (2), ss. 368-388.
- Barut, E. (2018). Kamuda çalışan çevirmenlerin mesleki etkenler sebebiyle yaşadığı psikolojik sorunlar: Türkiye örneği. Çoban, F. & Odacıoğlu, M. C. (ed.), *Çevirmen Psikolojisi* (ss. 83-111). Gece Akademi.
- Berk, Ö. (1999). Translation and westernisation in Turkey (from the 1840s to the 1980s) (*PhD Dissertation*). University of Warwick.
- Berk, Ö. (2006). Translating the "West": The position of translated Western literature within the Turkish literary polysystem. *Review of Literatures of the European Union*, 4, ss. 1-18.
- Bilim, C. (1990). Tercüme odası. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1(1), ss. 29-43.
- Birinci Türk Neşriyat Kongresi (1939). *1-5 Mayıs 1939: Raporlar, Teklifler, Müzakere Zabıtları*. Ankara: Edebiyatçılar Derneği Yayınları.
- Büyükdere, O. O. (2019). 100. yılında Uluslararası Çalışma Örgütü: Değişen koşullarda politika tercihleri ve yönelimler. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 77, 59-96. <https://doi.org/10.26650/jspc.2019.77.0015>
- CEATL (2022). Survey on working conditions of literary translators in Europe. Erişim adresi <https://www.ceatl.eu/survey-on-working-conditions-of-literary-translators-in-europe>
- Ceren, E. (2023). Kitabın ardına bakmak. Erişim adresi <https://www.birgun.net/makale/kitabın-ardına-bakmak-459955>
- Cranford, C. J., Vosko, L. F., & Zukewich, N. (2003). Precarious employment in the Canadian labour market: A statistical portrait. *Just Labour*, 3 (Fall 2003), ss. 6-22.
- Çakmak, D. (2007). Osmanlı telif hukuku ile ilgili mevzuat. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), ss. 191-234.
- ÇEVİR (t.y.). Tarihçe. Erişim adresi <https://cevbir.org.tr/tarihce>
- ÇEVİR (t.y.). Tip sözleşme. Erişim adresi <https://cevbir.org.tr/onemli/tip-sozlesme>
- ÇEVİR (t.y.). Tüzük. Erişim adresi <https://cevbir.org.tr/mevzuat/tuzuk>
- De Witte, H. (1999). Job insecurity and psychological well-being: Review of the literature and exploration for some unresolved issues. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 8 (2), ss. 155-177.

- Drache, D., LeMesurier, A., & Noiseux, A. (2015). Non-standard employment, the jobs crisis and precarity: A report on the Structural Transformation of the world of work. *Robarts Centre for Canadian Studies/CEIM*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2581041>
- Engels, F. (1997). *İngiltere'de emekçi sınıfın durumu*. Ankara: Eriş Yayınları.
- Ersoy, H., & Balkul, H. (2012). Teknolojik gelişmelerin çevirmen ve çeviri mesleği açısından olumlu ve olumsuz etkileri: Çeviri alanında yeni yaklaşımlar. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7 (2), ss. 295-307.
- Ersoy, H., & Odacıoğlu, M. C. (2014). Türkiye'de serbest çevirmenlerin karşılaştıkları sorunlar, bu sorunların etkileri ve öneriler. *Turkish Studies*, 9(6), ss. 367-378.
- Ertan, E. & Göktaş, N. (2023). Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu çerçevesinde Türkiye'de meslek sendikacılığının uygulanabilirliği tartışması. *Emek Araştırma Dergisi (GEAD)*, 14(24), ss. 423-436.
- Eruz, F. S. (2010). *Çokkültürlülük ve çevirmenler: Osmanlı devleti'nde çeviri etkinliği ve çevirmenler*. Multilingual.
- Hobsbawn, E. J. (1987). *Sanayi ve imparatorluk*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Gürçağlar, Ş.T. (2008). *The politics and poetics of translation in Turkey, 1923-1960*. Rodopi.
- ILO (2012). *International Standard Classification of Occupations (ISCO-08)*. Geneva: International Labour Office.
- ILO (2016). *Non-standard employment around the world: Understanding challenges, shaping prospects*. Geneva: International Labour Office.
- Javorček, M. (2017). Status of the translation profession in Croatia (*Dissertation*). Josip Juraj Strossmayer University of Osijek.
- Karaöz, Ç., & Tandoğmuş Kahraman, N. (2020). Sınıf olgusu kapsamında sınıf bilinci ve ağ toplumunda prekarya sınıfının katılımcı kültürde temsili: "Ofisizler" platformu özelinde freelance çalışanlar üzerine bir araştırma. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*, (14), ss. 88-115.
- Katan, D. (2009). Occupation or profession: A survey of the translators' world. *Translation and Interpreting Studies. The Journal of the American Translation and Interpreting Studies Association*, 4(2), ss. 187-209.
- Kanıdınç Kılınçarslan, B., & Bogenç Demirel, E. (2022). How precarious are the working conditions of literary translators? A sociology of translation perspective from Türkiye. *Parallèles*, 35 (2), ss. 9-24.
- MacDonald, R. (2009). Precarious work. in *Handbook of Youth & Young Adulthood*, 167-175.
- Mason, P. (2014). *Çalışarak yaşamak ya da savaşarak ölmek* (2. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mirsafian, L, Pirnajmuddin, H. and Nejadansari, D. (2021). Estimating literary translators' earnings penalty: A cultural economics approach to translator studies. *Target* 33 (3), ss. 436-463.
- Moorkens, J. (2020). Comparative satisfaction among freelance and directly-employed Irish-language translators. *Translation & Interpreting: The International Journal of Translation and Interpreting Research*, 12 (1), ss. 55-73.
- Müftüoğlu, Ö. (2008). Yeni liberal dönüşüm süresi ve sosyal politika. Erişim adresi <https://ozgurmuftuoglu.blogspot.com/2008/09/yeni-liberal-dnm-sreci-ve-sosyal.html>
- Neuman, W. L. (2022). *Toplumsal araştırma yöntemleri nicel ve nitel yaklaşımlar* (2. Baskı). Akkaya, Ö. (çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Oğuz, Ş. (2011). Tekel direnişinin ışığında güvencesiz çalışma/yaşama: Proletaryadan "prekarya"ya mı?. *Mülkiye Dergisi*, 35 (271), ss. 7-24.
- Owen, R. (2006). *Yeni toplum görüşü ve Lanark raporu*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Özbudak Kuşçu, S. (2019). Ekonomik krizin çeviri sektörüne etkileri. Gülgün, Ç. ve Semra, B. (ed.), *Multidisipliner Yaklaşımla İktisadi Kriz Olgusu kitabı içinde* (ss. 311-338). Akademisyen Kitabevi.
- Özüğurlu M. (2010). TEKEL direnişi: Sınıflar mücadelesi üzerine anımsamalar. Gökhan Bulut (ed.), *Tekel Direnişinin Işığında Gelenekselden Yeniye İşçi Sınıfı Hareketi kitabı içinde* (ss. 45-62). NotaBene Yayınları.
- Paszkiel, S. (2013). Report on the situation of literary translators in Poland. *Werkwinkel*, 8 (2), ss. 123-139.
- Pym, A. (2011). The translator as non-author, and I am sorry about that. *The translator as author: Perspectives on literary translation*, ss. 31-43.
- Resmi Gazete (2020, 16 Mayıs). *Mesleki Yeterlilik Kurumu ulusal meslek standardı çevirmen seviye 6*. Sayı 31129.
- Parlak, B. (2012). Akademik Çeviri Öğretimi ve Çeviride Meslekleşme Sorunları. *Proceedings of the Ministry for EU Affairs Translation Platform*, ss. 65-74.
- Rodgers, G. (1989). Precarious work in western Europe: The state of the debate. in Gerry Rodgers and Janine Rodgers (eds), *Precarious Jobs in Labour Market Regulation: The Growth of Atypical Employment in Western Europe*, ss. 1-16.
- Sarıoğlu, C. (2024). Çevirmenliğin Türkiye'deki sorunlarına yönelik mesleki, akademik ve yasal kapsamda bir inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (38), ss. 1584-1591.
- Savran, S. (2008). *Kod adı küreselleşme 21. yüzyılda emperyalizm*. İstanbul: Yordam Yayınları.

- Seymen, G. D. & Aslan, A. S. (2019). Türkiye’de çevirinin toplumsal görünürlüğü ve gelişiminde çeviri derneklerinin rolü. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), ss. 377-390.
- Soysal, F. (2023). 1940 yılında kurulan tercüme bürosu. *Atatürk Ansiklopedisi*. Erişim adresi <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/1940-yilinda-kurulan-tercume-buros/>
- Standing, G. (2011). *The precariat: The new dangerous class*. Bloomsbury Academic.
- Talas, C. (1983). *Sosyal ekonomi (Gözden geçirilmiş 6. baskı)*. Ankara: “S” Yayınları.
- Turan, M. (2016). Çağlar boyu düşünce özgürlüğü: Türkiye’de ve dünyada telif haklarının tarihsel gelişiminin değerlendirilmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 30(2), ss. 206-235.
- Ulusal Yayın Kongresi. Tarihçe. Erişim adresi: <http://www.ulusalyayinkongresi.gov.tr/TR-207941/tarihce.html#:~:text=T%C3%BCrk%20Yay%C4%B1n%20Kongresi-,il.,l.%20Kongrenin%20devam%C4%B1%20%C5%9Feklinde%20belirlenmi%C5%9Ftir.>
- Venuti, L. (1998). *The scandals of translation: Towards an ethics of difference*. Routledge.
- Yağar, F. (2023). Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünün belirlenmesi: Veri Doygunluğu. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 138-152. doi: 10.38122/ased.1030365